

Pimekurtide või liitpuudega väikelaste kommunikatsiooni- ja õpioskuste hindamine

Ameerika Ühendriikide Haridusministeeriumi
haridusliku erivajadusega laste õppekavade osakond

Toimetanud Charity Rowland, PhD

Tänuavaldused

See projekt sai võimalikuks tänu paljude üksikisikute, projektide ja organisatsioonide kaasabile. See oli tõeliselt koostöökas ettevõtmine. Kuna paljud isikud osalesid anonüümselt, on meil võimatu enamikke kaastöölisi nimepidi esile tõsta. Oleme eriti tänulikud järgmistele inimestele:

- perekonnaliikmed, kes täitsid küsimustikke, viisid läbi oma laste hindamisi ja vaatasid läbi juhendmaterjali varasemad versioonid
- spetsialistid, kes täitsid küsimustikke, viisid läbi hindamisi, võtsid ühendust pereliikmetega ja andsid eksperthinnangu
- osariigi pimekurtide tehnilise toe projektide liikmed, kes levitasid küsimustikke, võtsid ühendust pereliikmetega, täitsid küsimustikke, viisid läbi hindamisi ja vaatasid läbi juhendmaterjali varasemad versioonid
- Charles Freeman ja Anne Smith, programmijuhid Ameerika Ühendriikide Haridusministeeriumis
- Dallases asuva Texase Ülikooli kommunikatsioonipuude eriala kraadiõppe üliõpilased, kes viisid läbi intervjuusid, tõlkisid materjale, uurisid hindamisprotsessi ja hindamisinstrumentide omadusi

©2009 Design to Learn Projects, Oregoni Tervise ja Teaduse Ülikool

See juhendmaterjal arendati välja Ameerika Ühendriikide Haridusministeeriumi haridusliku erivajadusega laste õppekavade osakonna (U.S. Department of Education Office of Special Education Programs; OSEP) toetuse nr H324DO30001 abil. Materjalis esitatud arvamused kuuluvad ainuisikuliselt autoritele ega kujuta endast tingimata Ameerika Ühendriikide Haridusministeeriumi seisukohta.

Sisukord

Kes peaksid lugema juhendmaterjali?.....	4
Sissejuhatus	6
I etapp: ettevalmistus.....	8
Kontrollnimekiri hindamise planeerimise tarvis	13
II etapp: info kogumine	15
III etapp: tulemuste tõlgendamine ja rakendamine.....	22
Oskused ja järeldused	23
Pimekurdi väikelapse Maria hindamine	29
Lisa A: märkmed spetsialistidele ja pereliikmetele	41
Lisa B: pimekurtide laste hindamisinstrumendid	46
Allikad	60

Kes peaksid lugema juhendmaterjali?

Juhendmaterjal on mõeldud kõikidele spetsialistidele, kes vastutavad pimekurtide väikelaste sekkumise hindamise ja kavandamise eest. Samuti on raamat kasulik nende laste peredele, kes soovivad aktiivselt osaleda hariduse planeerimises. Mõned pered võivad kasutada saadud infot, et paremini mõista oma rolli hindamisprotsessis, teised soovivad jagada juhendmaterjalist saadud infot spetsialistidega, kes nende lapsi hindavad. Siin kirjeldatud strateegiaid ja materjale võib rakendada töös paljude lastega, kellel on liitpuue ja lastega, kes on pimekurdid.

Uurimustöö läbiviijad projektis

- Deborah Chen, Ph.D.,
California Osariigi Ülikool,
Northridge
- Harvey Mar, Ph.D.,
Columbia Ülikool
- Charity Rowland, Ph.D.,
Oregoni Tervise ja Teaduse
Ülikool
- Robert Stillman, Ph.D.,
Texase Ülikool, Dallas
- Pimekurtide Pereliit
(National Family Association
for Deaf-Blind)

Mis on haridusliku hindamise eesmärk?

Puudega õpilase hariduslikul hindamisel on neli peamist eesmärki:

- määrata erihariduse jt teenuste vajalikkus
- arendada välja lapse võimete, vajaduste ja õpistiiliga sobiv õppekava
- leida sobivad sekkumismeetodid, et lapse õpikogemuse kvaliteeti parandada
- hinnata õppekava tõhusust lapse arengu toetamisel

Sissejuhatus

Ameerika Ühendriikide Haridusministeerium eraldas meile grandid, et uuriksime häid tavasid pimekurtide või liitpuudega väikelaste (vanuses 2-8 aastat) kommunikatsiooni- ja õpioskuste hindamisel. Me kogusime andmeid mitmel erineval kujul: teemaintervjuud, hindamistulemused, hindamistavade alased küsimustikud, hindamisvahendite hindamine lapsevanemate ja spetsialistide poolt üle kogu riigi. See juhendmaterjal võtab kokku praktilise lähenemise hindamisele, arvestades kogutud andmeid ja põhinedes praegustele tavadele väikelaste erihariduses.

Hindamisele ei ole ühtainust definitsiooni. Ühest küljest on hindamine töövahend millegi saavutamiseks, nt lapse eriteenustele suunamiseks või lapse oskuste omandamise dokumenteerimiseks. Siiski on hindamine ka erinevatest allikatest ja erinevates kontekstides lapse oskuste ja vajaduste kohta info kogumise protsess, et tõhustada lapse haridust. Hindamine on lapse hariduse alguspunkt. Hindamistulemused võivad mõjutada lapse kohta tehtavaid hariduslikke otsuseid veel pikki aastaid. Hindamist kasutatakse ka lapse edusammudele ja tema õppekavale hinnangu andmisel. Seega on täpsed, ülevaatlilikud ja rakendatavad tulemused hädavajalikud lapse haridusliku ja isikliku edu tagamiseks. Juhendmaterjaliga soovime aidata spetsialistidel ja pereliikmetel paremini aru saada pimekurtide või liitpuudega laste hindamisest.

Kommunikatsioon – õppimise alustala

Keskendume oma arutelus suhtlemisele ning sellele, kuidas suhtlemine ja tunnetus lõikuvad, kuna see mõjutab lapse õppimist. Kommunikatsioon – võime teistele infot edastada, võime saada ja tõlgendada teistele infot – on õppimise alustala. Info edastamise võime lubab lapsel mõjutada teisi inimesi ja nende tegevust. Võime saada ja tõlgendada infot võimaldab lapsel õppida teistelt inimestelt, kes annavad tähenduse pidevalt muutuvatele sündmustele teda ümbritsevas keskkonnas. Me rõhutame suhtlusoskuste hindamist, kuna hariduslikus arengus, kaaslaste poolt aktsepteerimises, sisukas osalemises kodustes tegemistes ja kogukonnas on tarvis mõjusalt suhelda. Tuleb arvestada, et suhtlemine ja tunnetus on omavahel tihedalt seotud. Maailma mõistmist ja oma suhte mõistmist maailmaga, tunnetuse põhiolemust, ei saa lapse kommunikatiivsetest võimetest lahutada. Seega, strateegiad, mida me kirjeldame kommunikatsiooni hindamise tarvis, kehtivad ka tunnetuse ja õpioskuste hindamise puhul.

Pimekurtide või liitpuudega laste kommunikatiivsete võimete hindamine on keeruline, isegi kogemustega spetsialistidele. Nägemis- ja kuulmiskadu piiravad kommunikatsiooniviise, mis toetuvad neile modaalsustele. Mõne lapse jaoks võivad motoorsed häired vähendada kommunikatiivseid käitumisviise või piirata kommunikatsiooni vaevumärgatavate tegevusteni, mis võivad kahe silma vahele jääda. Kuna nende laste hindamisel on nii palju erinevaid asjaolusid, on parim viis ülesandele läheneda suhtumisega, et osaled avastusprotsessis: avastad, kuidas vaadelda, tekitada ja ära tunda kommunikatsiooni lapsel, kelle võimed ja piirangud on unikaalsed; avastad, kuidas teisendada hindamistulemused individuaalseks õppekavaks. Usume, et täpne kommunikatsiooni hindamine viib realistlike hariduseesmärkide ja sobivate õpikogemusteni, mitte ainult kommunikatsioonis, vaid ka lapse üldarengus.

Juhendmaterjali ülesehitus

Juhendmaterjal kirjeldab hindamist kolmeastmelise tegevusena, milles osalevad ühtse meeskonnana spetsialistid ja pereliikmed. Järgnevad kolm peatükki kirjeldavad neid etappe:

- ettevalmistus
- info kogumine
- tulemuste tõlgendamine ja rakendamine

Viimases peatükis esitame me näite noore pimekurdi tüdruku Maria hindamisprotsessist. Näites sisalduvad eelnevates peatükkides kirjeldatud strateegiad. Lisast A leiab kommentaarid logopeedidele, haridusliku erivajadusega (HEV) laste õpetajatele, psühholoogidele ja pereliikmetele, kes on seotud pimekurtide laste hindamisega. Lisas B on toodud kaheteistkümne pimekurtide laste hindamisel kasutatava instrumendi kirjeldused. Juhendi lõpus on loetelu liitpuudega laste hindamisega seotud allikmaterjalidest.

I etapp: ettevalmistus

Pimekurdi lapse kõrgetasemeline hindamine vajab põhjalikku planeerimist, koostööd teiste haridusmeeskonna liikmetega ja rohkem aega võrreldes teiste hindamistega. Hindamise planeerimisel on tarvis arvestada pere rolliga kogu protsessis, spetsialistide rolliga lapse hariduses ja meetoditega, mida kasutatakse lapse pädevuste hindamisel. Hoolikas hindamise kavandamine aitab kõikidel meeskonnaliikmetel jagada arusaama lapse hariduslikest vajadustest ja kitsaskohtadest.

Hindamisprotsess, mida siin kirjeldame, võib suuresti erineda protsessist, mille abil hinnatakse normaalselt arenevaid lapsi. On tarvis distantseeruda tavameetoditest, kus hindamine võib toimuda vaid tunni või kahe jooksul. Hindamisaeg varieerub sõltuvalt mitmetest asjaoludest, k.a. tuvastatud probleemide keerukus, etteseatud ajapiirang, lapse päevaplaan, meeskonnaliikmete töögraafik, hindamisinstrumendid ja –meetodid.

Paljudel spetsialistidel erihariduses on vähene kogemus pimekurtide või liitpuudega lastega või puudub see sootuks. Neil võib jääda puudu enesekindlusest hinnata keerukate vajadustega lapsi, kes on mitteverbaalsed või sümboli-eelsed suhtlejad. Läbi erialadevahelise meeskonnatöö, pere ja spetsialistide koostöö saab spetsialist korraldada kvaliteetse hindamisprotsessi, kasutades järgnevaid näpunäiteid.

Näpunäited spetsialistile

- toetu oma teadmistele, oskustele ja kogemustele, mis oled omandanud teisi puuetega väikelapsi hinnates
- tee kindlaks, mida pead hinnatavast lapsest teadma ja kirjuta üles võtmeküsimused, mis juhivad sind infokogumise protsessis
- otsi ja jaga olulist infot asjassepuutuvate puude liikide (nägemispuude, kuulmispuude, sügav puue jt), teadusharude (tegevusteraapia, füsioteraapia, logopeedia, psühholoogia) ja allikate, nt Ameerika pimekurtide tehnilise toe projekt (Deafblind Technical Assistance Project) kohta
- võta uuriv seisukoht, et koguda infot, analüüsida vaatlustulemusi ja mõtiskleda selle üle, mida sa oled lapse kohta teada saanud
- tervita võimalust end ametialaselt proovile panna, suurendades oma teadmisi hindamise läbiviimisel ja lapsele ainuomaseid käitumisviise tõlgendades
- teadvusta, et läbi selle protsessi õpid sa nii lapse kohta kui saad aimu enda ametialastest pädevustest

Autentne hindamine

Autentne hindamine tähendab info kogumist lapse igapäevases keskkonnas ja harjumuspärastes tegevustes. Pimekurtide või liitpuudega laste tavameetoditel testimine ei anna eriti infot peale kinnituse, et lapse tulemused standardtestides ei ole kiita. Standardtestimine (nt kontoriruum, väike laud, standardülesanded, segavate faktorite puudumine) ei anna tavaliselt tähenduslikku ega usaldusväärset infot. Laps ei pruugi sinuga kiiresti harjuda ja suhtlust võib olla raske tekitada. Parim viis lapse pädevustest ja huvidest teada saada on tavakeskkonnas ja harjumuspäraste tegevuste kaudu, nt klassiruumis, üleminekutegevustes, teraapiates või väikese grupi tegevustes, pereliikmetega jne. Autentse hindamise tarvitusele võtmine tähendab, et me mõistame, et lapse huvid ja eelistused ning kontekst võib mõjutada tema käitumist. Seega hindamine peab uurima lapse pädevusi loomulikus keskkonnas. Peamised ülesanded, mis toetavad autentse hindamise kavandamist, on toodud allpool. Selle peatüki lõpust leiab kontrollnimekirja, mis aitab jälgida kavandamisprotsessi.

Hindamismeeskonna loomine

Me soovime erialadevahelist meeskonnapõhist lähenemist, mis kaasab pereliikmed, õpetajad, terapeutid, psühholoogid ja teised spetsialistid, olenevalt lapsest. Meeskonnaliikmetel võib tekkida erinevaid küsimusi sõltuvalt nende taustast, vaatepunktist, töökogemusest pimekurtide või liitpuudega lastega. Tugiisikud või abiõpetajad veedavad tihtilugu lapsega kõige rohkem aega ja saavad anda ülitäpset infot lapse pädevuste kohta. Igas Ameerika osariigis on pimekurtide tehnilise toe projekt, mis annab nõu pimekurtide õpilaste hariduse osas.

Perekonna kaasamine

Perekonnal on oma vaatepunkt hindamisprotsessile. Kui küsisime pimekurtide väikelaste vanematelt, mis on neile hindamisprotsessis oluline, ütlesid nad järgnevat:

Mida vanemad soovivad hindamiselt

- hindamismeeskond peaks proovima saada lapsega tõeliselt kontakti
- hindamismeeskond peaks koguma andmeid meie perelt ja klassiruumi keskkonnas
- hindamistulemused peaksid andma soovitusi, kuidas seada hariduslikke eesmärgid
- hindamine peaks toetuma instrumentidele, mis lapsele sobivad
- hindamine peaks esile tooma lapse tugevused ja andma soovitusi, kuidas neile toetudes edasi liikuda

Iga laps on ainulaadse peresüsteemi liige, mida iseloomustab erinev kooslus, kultuur, keel, kogemused ja sotsiaalmajanduslik olukord. Mõned pered võivad küsida spetsiifilisi küsimusi hindamisprotsessi kohta, teised ei pea kohaseks eelnevalt palju infot saada või tunnevad, et neil ei ole olulist infot jagada. Võib olla vajalik selgitada, et pereliikmetel on ainulaadne vaatenurk ja info oma lapse kohta. Näiteks käituvad paljud lapsed kodus ja koolis erinevalt. Lisaks sellele võivad lapsevanemad tõlgendada lapse käitumist spetsialistidest erinevalt. Selle info jagamine viib täpsema hindamiseni ja sekkumismeetoditeni, mis puudutavad lapse oskuste arengut nii kodus kui koolis. Altpoolt leiate nimekirja soovitustest, mida saate anda pereliikmetele, et aidata neil ette valmistuda ja kaasa aidata lapse hindamisele.

Perede ettevalmistus hindamiseks

- valmista ette teid huvitavad küsimused, murekohad ja eesmärgid
- valmista ette nimekiri oma lapse erihuvidest ja oskustest
- arutlege, mis vahendeid ja kelle poolt kasutatakse teie lapse hindamiseks

- anna hindajale sobivad ajavahemikud, millal ta saab vaadelda sinu last kodus või muus tuttavas keskkonnas
- täida lapsevanematele mõeldud küsimustikud ja hindamised, mis aitaksid hindajal paremini aru saada sinu lapse võimetest

Vali sobivad hindamisinstrumendid

Hindamisvahendid aitavad organiseeritult andmeid koguda ja võtta kokku lapse oskused, huvid ja kitsaskohad ning annavad võimaluse objektiivselt hinnata oskuste muutumist ajas. Probleemiks on see, et vähesed hindamisinstrumendid on kavandatud spetsiaalselt pimekurtidele või liitpuudega õpilastele. See tähendab, et pead kaaluma saadavalolevate vahendite sobivust lapsele, keda plaanid hinnata. Märkad kiiresti, et ei ole olemas täiuslikku hindamisinstrumenti. Sel põhjusel on hindamisvahendi kasutamine ainult üks osa hindamisest. Osad vahendid toimivad hästi mõnede lastega. Samuti võib toimida erinevate instrumentide kasutamine osade kaupa. Lisas B anname ülevaate enamkasutatavatest hindamisvahenditest pimekurtide puhul. Allpool on toodud mõned küsimused, millele peaks tähelepanu pöörama, kui valid hindamisinstrumenti.

Vahel on tarvis kasutada standardiseeritud hindamismeetodeid. Need võivad mängida olulist rolli lapse eriteenustele suunamisel. Haridusliku mõõdupuuna sellised meetodid ei sobi, kuna pimekurdid lapsed ei kuulu elanikkonna hulka, kelle põhjal hindamismeetodid on välja töötatud. Sageli on standardiseeritud testi tulemused alla esimese protsentiili. See tähendab, et laps jääb alla kõigile normaalselt arenevatele lastele mingi oskuse osas. See ei ole üllatav, arvestades lapse puude raskusastet ja keerukust ning see ei anna uut infot lapsevanematele ega professionaalidele. Isegi eakohastele tulemustele (*age-equivalency scores*) peab lähenema ettevaatusega. Kui nelja-aastase liitpuudega lapse hindamistulemus satub kolmekuuse lapse tasemele, siis tema elukogemus on siiski suurem ja erineb imiku omast. Testid, kus mõõdetakse IQ taset, on eriti problemaatilised. IQ tase ei kirjelda korrektselt pimekurdi lapse kognitiivseid võimeid ega potentsiaali. Sellised testid on tihedalt seotud verbaalsete oskuste ja tajumisvõimega ning tundub, et on lausa kavandatud selleks, et kindlustada pimekurtide laste kehvad tulemused. Kuigi Ameerika riiklikud ja kohalikud eeskirjad näevad ette, et hindamisel kasutatakse standardmeetodeid, ei anna need arvatavasti vajalikku infot pimekurtidele või liitpuudega lastele õppekava valimisel või selle tulemuste ennustamisel.

Vii läbi formaliseerimata vaatlused erinevates olukordades

Lapse suhtlemise vaatlemine tuttavas keskkonnas ja tuttavate inimestega suheldes annab palju vajalikku infot. Vaatluse üldine eesmärk on koguda näiteid lapse tegutsemise, reageerimise, võimete, osalemise ja raskuste kohta tavapärastes õppe- ja suhtlusolukordades. Vaatlusi viiakse läbi, et keskenduda spetsiifilistele huvialadele (nt suhtlemine eakaaslastega, osalemine õppetegevustes klassis, võime väljendada vajadusi ja huve, uurimisoskust). Eelistatavalt võiks läbi viia mitmeid vaatlusi erinevates olukordades pikema ajaperioodi jooksul, isegi kui vaatlusprotsess ise on lühike. Sel viisil võid sa koguda infot, kuidas kontekst (kaaslased, ülesanded, füüsiline keskkond) mõjutab lapse käitumist. Näiteks lapse käitumist tervitamisel saab jälgida kodus, kui vanem õde tuleb koolist. Einestamise ajal on võimalik vaadelda, kuidas laps keeldub söögist, mida ta ei salli. Kui sul endal ei ole võimalik pidevalt last jälgida, küsi infot teistelt spetsialistidelt ja pereliikmetelt, kes veedavad lapsega kõige rohkem aega.

Vii läbi struktureeritud vaatlused

Palju infot, mida on hindamise läbiviimiseks tarvis teada, saab hankida lapse tavakäitumise struktureerimata vaatluse kaudu või intervjuudest talle tuttavate inimestega. Et viia läbi hindamine, on tarvis luua struktureeritud olukordi, et kutsuda esile konkreetset käitumist. Teatud tingimustes võib laps käituda teistmoodi kui tavapärastes olukordades. Näiteks, kui lapsel on

tugiisik, siis ei pruugi olla selge, kas ta suudab saavutada kaugemal asuva inimese tähelepanu, kuna temaga tegeletakse pidevalt. Sel juhul võid luua olukorra, kus tugiisik ei pööra lapsele tähelepanu ja asub temast piisavalt kaugel, nii et laps peab pingutama, et tema tähelepanu saada. Võid avastada, et lapsel on mõned oskused, mida sa ei ole kunagi märganud, kuna need avalduvad ainult teatud keskkonnas – siis, kui neid on tarvis kasutada. Struktureeritud vaatlus, mis sisaldab eri tüüpi käitumise esile kutsumist, on väga kasulik, et täita formaliseerimata vaatluse lünki struktureerimata olukordades.

Palu spetsialistide hinnangut

Igal pimekurdil lapsel on nii nägemis- kui kuulmiskadu, kuid üldiselt teatud jääk mõlema osas. Lastel, kellel on raske puue ja liitpuue, on väga tõenäoliselt ka meelepue. Retseptiivne ja ekspressiivne kommunikatsioon sõltub suuresti sellest, milline on lapse nägemis- ja kuulmisvõime. Motoorsed oskused mängivad samuti olulist rolli suhtlemisvõimes ja neid peab arvestama kommunikatsiooniviisi valimisel. Ekspertid nägemise ja kuulmise alal, tegevus- ja füsioterapeudid, logopeedid, kes spetsialiseeruvad augmentatiivsele ja alternatiivsele kommunikatsioonile, oskavad hindamisprotsessis anda palju tarvilikku lisainfot. Ühelt või mitmelt spetsialistilt võib paluda täita hindamisvormi sensorsete, motoorsete või muude oskuste kohta, mis mõjutavad kommunikatsiooni.

Lapsevanemad küsivad sageli: Mida hindamisprotsess endas sisaldab?

Hariduslik hindamine tähendab, et lapse kohta kogutakse infot erinevatel viisidel, sh:

- (a) intervjuud lapse perekonnaga ja teiste inimestega, kes tunnevad last hästi;
- (b) lapse vaatlus tuttavates tegevustes ja olukordades;
- (c) struktureeritud suhtlemine, et kutsuda esile valitud oskusi või käitumist.

Mida arvestada hindamisinstrumendi valikul

- kas küsimused kirjeldavad selliseid käitumisviise, mida nägemis- ja kuulmispuudega ja/või motoorse häirega lapselt on oodata
- kas on piisavalt küsimusi varajasematel arenguastmetel, et selgesti tuvastada lapse praegused oskused ja mõõta ka väikesi edusamme
- kas ühikud sobivad lapse kronoloogilise eaga või kirjeldavad need käitumisviise, mis esinevad ainult imikute ja maimikute puhul
- kas on piisavalt näiteid, et selgeks teha, mida iga küsimus tähendab ja määrata, kuidas oskusi pimekurdi lapse puhul vaadelda
- kas hindamisel on tarvis infot, mis on kogutud loomulikus keskkonnas
- kas tulemused annavad vajalikku infot õppekava valikul või on need pelgalt numbriline info

- kas hindamisvahend annab ideesid selle kohta, mis võiks olla järgmine samm lapse arengus
- kas tulemused on perekonnale kergesti arusaadavad
- kas hindamisinstrumendi kasutajal on tarvis eelnevat koolitust või kvalifikatsiooni
- kas on olemas hindamisvahendi versioon lapsevanemale täitmiseks või viis, kuidas lapsevanemad saaksid hindamisele kaasa aidata

Kontrollnimekiri hindamise planeerimise tarvis

Tee kindlaks hindamismeeskonna liikmed ja nende rollid	
Nimi	Roll

Kaasa perekond	
Pere peamised mured	Ülesanded perele

Vali sobivad hindamisinstrumendid	
Instrument	Läbiviija

Vii läbi formaliseerimata vaatlused	
Kontekst/materjalid/vaadeldavad oskused/andmed	Vaatleja/kuupäev

Vii läbi struktureeritud vaatlused

Kontekst/materjalid/vaadeldavad oskused/andmed	Vaatleja/kuupäev

Palu spetsialistide hinnangut

Spetsialist	Hinnangu liik

II etapp: info kogumine

Hindamisprotsess kujutab endast laste pädevuste kohta küsimustele vastamist, et otsustada, kuidas arvestada tema hariduslike vajadustega. Keskendume kommunikatsioonialastele eesmärkidele, kuid neid eesmärke on võimalik seada pärast suure hulga hindamisinfo läbitöötamist, mitte ainult kommunikatsiooni hindamise teel. Me peame saama infot lapse praeguse suhtlusoskuse kohta, kuid selleks, et sekkumisprotsessi kavandada, peame ka hindama lapse motoorseid ja sensoorseid võimeid, eelistusi, temperamenti, kognitiivset ja sotsiaalset arengut. Me peame teadma, kus laps kõige paremini toime tuleb, nii tegevuste, kohtade, inimeste ja kellaaja osas ning millised kontekstid on lapsele keerukad.

Alusta oluliste teemade ja lahendamist vajavate murekohtade nimekirja koostamisest. Mida on tarvis teada? Mida soovivad lapse õpetajad, terapeutid ja pereliikmed teada saada? Kirjuta küsimused üles nii, et saaksid meeskonnaliikmetelt kõige vajalikuma info. Küsimused peavad olema konkreetsed, mitte üldised. Näiteks küsimuse „Kirjelda, kuidas laps suhtleb teiste lastega“ asemel küsi „Kuidas laps reageerib sellele, kui teised lapsed tulevad tema juurde?“; „Kuidas ta vastab tervitusele?“; „Kas ta eristab üht last teisest?“.

Sinu küsimused puudutavad kommunikatsioonioskusi, kommunikatsiooniga seotud sensoorseid ja motoorseid oskusi ning lapse omadusi, mis mõjutavad kommunikatsiooni ja õppimist. Neid alasid käsitleme allpool.

Kommunikatsiooni ja sotsiaalse interaktsiooni oskused

Psühholoog, logopeed, hariduse hindaja, tüflopädaog või teised spetsialistid hindavad lapse kommunikatsiooni ja sotsiaalse interaktsiooni oskusi, kuna need on kogu õppimise alus. Kommunikatsioon sisaldab mitte ainult ekspressiivset kommunikatsiooni (viisid, kuidas laps suhtleb teiste inimestega), vaid ka retseptiivset kommunikatsiooni (kuidas laps mõistab teiste inimeste suhtlust). Pimekurt või liitpuudega laps võib kasutada erinevaid käitumisviise ekspressiivse ja retseptiivse kommunikatsiooni tarvis. See tähendab, et võib-olla on tarvis lapsele esitada info erinevalt viisist, kuidas ta ennast väljendab. Näiteks võib lapsel olla piisav nägemisjääk, et mõista viipekeelt, kuid ta ei suuda ise motoorsete võimete puudumise tõttu moodustada viipeid. Sama laps võib osutada pildilistele sümbolitele, et end väljendada. Teine laps, kellel ei ole nägemisjääki, kuuleb piisavalt, et aru saada lihtsatest suulistest fraasidest, kuid tal ei ole võimalik ise rääkida. Ehk kasutab ta ekspressiivseks kommunikatsiooniks kolmedimensioonilisi sümboleid, mida ta tunneb ära kompimise järgi. Allpool toodud tabel näitab peamisi ekspressiivse kommunikatsiooni ja retseptiivse kommunikatsiooni modaalsuseid.

Retseptiivne kommunikatsioon

Retseptiivsed võimed sisaldavad kahte komponenti: sensoorne modaalsus, läbi mille kommunikatsiooni vastu võetakse ja võime sõnumi sisust aru saada. Kommunikatsiooni võidakse vastu võtta visuaalse, auditoorse ja taktilise modaalsuse kaudu või nende kombinatsiooni kasutades. Retseptiivse kommunikatsiooni võime hindamine võib osutada keerukaks, kuna me peame toetuma lapse reageeringutele, et teada, kas ta võttis sõnumi vastu ja mõistis seda. Enne eeldamist, et laps saab aru kõnest või viibetest, kontrolli, et ta ei kasutaks kontekstvihjeid (*contextual cues*), nt mänguasja nägemine, kui küsitakse, kas ta soovib sellega mängida. Täpset infot lapse oskustest ei anna ka palve asuda järgmise tegevuse juurde, kui olukord on talle eelnevalt tuttav.

Ekspressiivse kommunikatsiooni modaalsused	Retseptiivse kommunikatsiooni modaalsused
Oraalne/motoorne väljund	Visuaalne sisend
Vokalisatsioonid (nutt, koogamine, lalin, mõmin, naer, halin, karje) Vokaalid, konsonandi ja vokaali paarid, sõnataoline erikeel Kõneldavad sõnad	Näoilmed Žestid Viipekeel Esemelised sümbolid Pildilised sümbolid Kirjutatud sõnad
Motoorne/žestiline väljund	Auditoorne sisend
Kehaliigutused (pea, jäsemed, kehahoiu või keha toonuse muudatus) Näoilmed Žestid Pilk Viiped	Ümbritsevad hääled Intonatsioon/hääle ulatus Kõneldavad sõnad
Augmentatiivne/alternatiivne väljund (tarvis on liigutuste/žestide valimise oskust ja sümbolilise süsteemi mõistmist)	Taktiline sisend
Taktilised sümbolid Pildilised sümbolid Esemelised sümbolid Kirjutatud sõnad Kõrgtehnoloogilised kommunikatsiooniseadmed, mis kasutavad üht ülaltoodud sümbolilist süsteemi	Käsitsemine/puudutamine/liigutamine Puutelised vihjed Esemelised sümbolid Taktilised viiped Punktkirjas sõnad

Ekspressiivne kommunikatsioon. Kuna paljud pimekurdid lapsed ei kasuta ekspressiivse kommunikatsiooni tavavorme, nagu kõne, viiped või žestid, peame vaatlema teisi viise, mille abil laps püüab suhelda. Need võivad sisaldada aktiivset reageerimist (nt lihastoonuse muutus, näogrimassid või naeratamine), otsest käitumist (nt huvitava mänguasja haaramine, mänguasja eemale lükkamine, sirutus enda üles tõstmiseks), vokalisatsioone (nt mõmin või avatud häälikud), esemelisi sümboleid, (nt kella tõstmine, et viidata „muusikale“), pildilisi sümboleid ja elektroonilisi kommunikatsiooniseadmeid. Pimekurdi lapse hindamisel jälgi ja dokumenteeri tema ekspressiivse kommunikatsiooni käitumisviise. Kaalu, kas käitumine on sümboli-eelne (nt žestid, vokalisatsioonid) või sümboliline (nt sõnad, viiped, pildilised või esemelised sümbolid). Kirjelda suhtlusfunktsioone, ehk kuidas laps kasutab käitumist või kuidas teised seda tõlgendavad (nt, tervitamine, palve, juurde palumine, jaatus). Mõned lapsed võivad väljendada raskusi, ebamugavustunnet, viha, hirmu jt negatiivseid emotsioone karjumise, löömise või hammustamise kaudu. Neid käitumisviise tõlgendatakse vahel enda väljaelamisena, kuid tegelikult väljendab laps sel viisil enda tahet suhelda, mõnel juhul väljendada oma valu.

Esmapilgul võib keerukate probleemidega lapsel olla väga väike kommunikatiivsete käitumisviiside repertuaar. Mõnikord peab last väga täpselt jälgima, avastamaks, et see ei ole tõi. Üks viis raskesti jälgitava lapse vaatlustulemusi korrastada on viia läbi vaatlus pealaest jalatallani. Vaatle täpselt lapse liigutusi ja reaktsioone peast kuni varvasteni ja otsusta, missugused liigutused on tahtlikud ja millistel nende hulgast on kommunikatiivne eesmärk. Mõtle, milliseid liigutusi on lapsel võimalik teha peaga. Kas mõnd neist kasutatakse tahtlikult, et

suhelda? Kui mitte, siis kas nad alluvad taatele ja omavad potentsiaali olla kommunikatiivsed? Jälgi samal viisil lapse silmi, suud, käsivarsi, käsi, keha jm. Mõnikord on võimalik kehaosade liikumist eraldi vaadates avastada vaevumärgatavaid käitumisviise, mis on kommunikatsiooni vormid või omavad selleks potentsiaali. Videod on väga kasulikud vaevumärgatavate käitumisviiside olemasolu kinnitamiseks ja tõlgendamiseks.

Sotsiaalne interaktsioon. Sotsiaalne interaktsioon ulatub teise inimese läheduse talumisest aktiivse kahe-suunalise kommunikatsioonini. Pimekurtide ja liitpuudega laste tahe teiste inimestega suhelda varieerub suurel määral. Mõned lapsed ei suhtle teiste inimestega peaaegu mitte kunagi, teised on väga seltskondlikud. Mõned suhtlevad ainult täiskasvanutega, kes neid hästi tunnevad, kuid mitte võõraste või eakaaslastega.

Siin on mõned näidisküsimused, mida võid küsida lapse ekspressiivse ja retseptiivse kommunikatsiooni ja sotsiaalse interaktsiooni oskuste kohta:

Ekspressiivne kommunikatsioon
Kuidas laps väljendab oma vajadusi ja tahtet (kehaliigutused, žestid, näoilmed, vokalisatsioonid, sõnad, viipekeel, pildilised sümbolid, esemelised sümbolid jt)?
Kas lapse ekspressiivne käitumine on tahtlik? Kas see on eesmärgile suunatud? Kas laps ootab kommunikatiivsele sõnumile vastust?
Kui sageli laps suhtleb?
Milliseid teateid või kommunikatiivseid vajadusi laps väljendab (protest, palve, tervitus jt)?
Mis tingimustel suhtleb laps kõige enam (kellega, millal, kus)?
Kas last on tarvis abistada või toetada, et ta suhtleks selgelt ja järjekindlalt? Missugust tuge laps vajab?
Retseptiivne kommunikatsioon
Mis liiki kommunikatsioonikäitumisest laps aru saab (kõneldavad sõnad, viiped, žestid, näoilmed, intonatsioon, pildilised sümbolid, esemelised sümbolid jms)?
Mis sõnumeid või suhtlusfunktsioone laps mõistab (käsk, tervitus, palve jt)? Kas lapsel on tarvis abi või toetust, et kommunikatiivsele sõnumile vastata?
Kes suhtleb lapsega tulemusrikkalt? Kas on tegevusi, kus laps kõige tõenäolisemalt sõnumile vastab?
Sotsiaalne interaktsioon
Kas lapsele meeldib sotsiaalne interaktsioon täiskasvanutega? Kui jah, siis millistes olukordades?
Kas lapsele meeldib sotsiaalne interaktsioon eakaaslastega? Kui jah, siis millistes olukordades?

Kommunikatsiooniga seotud sensoorsed ja motoorsed oskused

Kuulmine. Kõikidel pimekurtidel lastel on mingis ulatuses kuulmiskadu. Kuuldeaparaatide ja muude abivahendite toel mõistavad mõned lapsed kõnet või saavad infot intonatsiooni või ümbritseva keskkonna helide kaudu. Kõik liitpuudega lapsed peaksid läbima audioloogilise uuringu, et hinnata nende kuulmist. Peaks kasutama ära iga võimaluse, et aidata lapsel saada kasu auditiiivsest informatsioonist: kõneldavad sõnad, ümbritseva keskkonna helid või tagasiside lapse vokalisatsioonidele.

Nägemine. Kõikidel pimekurtidel lastel on teatud nägemiskadu. Nägemisabivahendite toel saavad mõned lapsed infot end ümbritsevast keskkonnast, nt viiped, pildilised sümbolid või kirjalik keel. Kõikide liitpuudega laste nägemist peaks kontrollima. Tarvis on põhjalikku kontrolli, sh funktsionaalse nägemise hindamine, kui kavatsed kasutada retseptiivse või ekspressiivse kommunikatsiooni puhul nägemisel põhinevaid sümboleid. Esiteks pead sa olema kindel, et laps tajub ja eristab visuaalseid stiimuleid. Teiseks pead sa teadma, kuidas esitada visuaalseid stiimuleid lapsele, et nende abil vajalikku infot saada.

Motoorsed oskused. Paljudel pimekurtidel või liitpuudega lastel on peen- või jämemotoorika häired. Peenmotoorika häirete puhul on oluline määrata, kas need mõjutavad ekspressiivset kommunikatsiooni. Igasuguse kommunikatsiooni tekitamiseks on tarvis mõningaid liigutusi. Žestide, näoilmete ja kehaliigutuste tarvis on vaja nii peen- kui jämemotoorika oskusi. Lüliteid ja kõrgtehnoloogilisi seadmeid peab aktiveerima, nt suurt nuppu vajutades. Mõnel juhul on lapsel ekspressiivse kommunikatsiooni osas võimalik ainult pead pöörata või kasutada pilgu suunamist. Sügava füüsilise häire puhul on oluline paluda tegevus- ja füsioterapeudi hinnanguid, et teha kindlaks mootorika piiratuse mõju suhtlemisele ja aidata määrata süsteeme ja kohandusi, mis tõstaksid lapse kommunikatsioonivõimet.

Siin on mõned näidisküsimused, mida võiks küsida lapse sensorsete ja motorsete oskuste kohta:

Kuulmine
Kas laps on võimeline tajuma kõnet, vokalisatsioone või ümbritseva keskkonna hääli?
Kas last aitaks kuuldeaparaat, võimendust pakkuv või müra vähendav seade (nt FM-süsteem)?
Nägemine
Kas laps on võimeline tajuma, eristama ja mõistma nägemisel põhinevaid sümboleid ekspressiivse kommunikatsiooni tarvis? Kui mitte, siis kas talle on tarvis taktiilset süsteemi (nt esemelised sümbolid, punktkiri)?
Kas laps tajub nägemisel põhinevaid sümboleid retseptiivses kommunikatsioonis (nt pildilised sümbolid, viipekeel, kiri)? Kui mitte, kas on tarvis taktiilset sisendit (nt taktiilsed viiped, esemelised sümbolid)?
Milliseid kohandusi on tarvis, et aidata lapsel tajuda nägemisel põhinevat kommunikatsiooni (vestluspartneri asukoht, valgustus, stiimulite või sümboolite asukoht ja vahekaugus, sümboolite suurus ja värv jmt)
Motoorika/peenmotoorika oskused
Kas lapsel on tarvilikud peenmotoorika oskused žestide või viibete kasutamiseks, valikute näitamiseks või ekspressiivse kommunikatsiooni vahendite aktiveerimiseks?
Milliseid kohandusi oleks tarvis teha, et lapsel tekiks füüsiline juurdepääs ekspressiivsele ja retseptiivsele kommunikatsioonisüsteemile?

Lapse omadused

Eelistused ja huvid. Lapse huvide ja eelistuste mõistmine on võti tema pädevuste hindamisel. Arusaam sellest, mis last motiveerib, aitab valida või vahetada õppekava.

Paljud lapsed, kes on sündinud nägemis- ja kuulmislangusega või liitpuudega, suhtuvad õppimisse passiivselt, kuna neil on raske mõista, mis nende ümber toimub. Ainult eelistatud tegevused, materjalid ja inimesed motiveerivad neid uusi oskusi omandama. Tugevad huvid ja eelistused toovad lapses esile parima, andes sulle hea ülevaate tema pädevustest, sobivatest õppeviisidest ja –materjalidest. Näiteks võib kommunikatsioonikäitumine suuresti erineda olukorras, kus last vaadeldakse tema lemmiktegevuses, eelistatud klassikaaslase kõrval istumas. Võib juhtuda, et laps suhtleb rohkem muusikalises tegevuses kui muus, vähemeelistatud grupitöös. Samuti võib motivatsiooni suureneda eri kuju ja omadustega esemete uurimine, nt valgustusega või vibreerivad mänguasjad.

Temperament. Suur osa lapse mõistmisest ja talle sobiva õpikeskkonna valimisest sõltub lapse temperamendist. Kas ta on rõõmus, tujukas, sõbralik või häbelik? Kas teda on lihtne või keeruline õppetöösse kaasata? Kas ta talub muutusi, harjub kiiresti uute inimeste ja kohtadega? Millal ta endasse sulgub? Erutatud olek ja tähelepanu on õppimises olulised, seega on tarvis teada, kas laps erutub või väsib kergesti. Kas ta suudab ülesandele keskenduda või hajub tähelepanu kiiresti? Kui ta on ärrituv, kas mõned asukohad tekitavad temas ebamugavust, kas valju heli või äkilised muudatused ehmatavad teda? Kas ta tegeleb teiste inimeste või esemetega? Vastused sellistele küsimustele saab kasutades vahendeid, mis hindavad temperamenti ja vaatluse, vanematelt info kogumise ning õpetajate kaudu.

Siin on mõned näidisküsimused, mida võiks küsida lapse omaduste kohta, et paremal viisil seada kommunikatsioonilaseid eesmärke ja õpetusmeetodeid:

Eelistused
Milliseid inimesi, asju ja tegevusi laps eelistab?
Milliseid inimesi, asju ja tegevusi laps ei salli?
Kas laps tegeleb pigem asjade või inimestega?
Kus ja millal toimib laps kõige paremini?
Mil määral talub laps otsest abi, nt käe toetamine?
Mil viisil laps peamiselt uusi asju uurib (taktiilselt/visuaalselt/oraalselt)?

Temperament

Kas laps erutub kergesti või on vaikne ja passiivne?

Kas laps suudab ülesannete tegemisel tähelepanu hoida või hajub tähelepanu kiiresti?

Kas laps on rahulik või ärrituv?

Kas laps on seltsiv või häbelik?

Kas laps aktsepteerib muudatusi harjumuspärastes tegevustes, materjalides ja olukordades?

Kokkuvõte

Traditsioonilises hindamises, mis põhineb ametlikel testidel, kirjeldatakse sügava puudega lapse tulemusi kui kõrvalekallet normist. Tuuakse välja lapse arenguline vanus, indekspunktid, mahajäämuse protsent, rõhutades lapse puudujääke. Vahel on selline dokumenteerimine vajalik, et suunata laps hariduslikele eriteenustele. Siiski info pelgalt lapse nõrkuste kohta, ehk selle kohta, mida ta ei oska teha, ei ole abiks õppekava valikul ega lapse tõeliste võimete mõistmisel. Meil on tarvis teada, mida laps oskab teha ja kuidas nendele oskustele sekkumises toetuda. Lapse hindamisel toovad meeskonna liikmed esile ja kirjeldavad lapse tugevaid külgi. Tugevused on kasulikud oskused, mida laps pidevalt ilmutab. Igal lapsel on tugevad küljed, näiteks uute tegevuste sallimine, võime eristada inimeste häält, muusikaline anne, huvi taktiilselt asju uurida, reaktsioon teiste inimeste lähenemisele ja kujutlusvõimeline mäng. Lapse tugevused ülalnimetatud aladel on edasise arengu ja oskuste omandamise aluseks.

Lapsevanemad küsivad sageli: Kes hindab minu last ja kas nad on kvalifitseeritud?

Hindamist peab läbi viima kvalifitseeritud isik. Kuigi paljudel spetsialistidel, kes hindamises osalevad, võib puududa pimekurdi lapse hindamise kogemus, peaks neil olema tunnistus ja kogemus oma erialal. Hariduslik sügava ja liitpuudega lapse hindamine peaks sisaldama erialadevahelist meeskonnatööd, mis kaasab pere ja vajalikud valdkonnad (nt nägemispuue, kuulmispuue, kõne ja keel, tegevus- ja füsioteraapia jne).

III etapp: tulemuste tõlgendamine ja rakendamine

Lapsele sobiva õppekava koostamisel kasutame teadmisi lapse võimetest, välistest ja sisemistest teguritest, mis mõjutavad lapse jõudlust ning lapse varasemat arengut ja hariduslikku edasijõudmist. Ideaalse hindamiseni püüeldes on tarvis teadvustada piiranguid ajas ja töötajate arvus. Hindamisaruanne peaks:

- selgelt vastama perede ja teenusepakkujate huvidele ja murekohtadele
- koostama peredele ja teenusepakkujatele tegevuskava õppekava täitmiseks ja hariduslike eesmärkide saavutamiseks
- kirjeldama lapse suhtlusalaseid ja sotsiaalse interaktsiooni alaseid pädevusi
- soovitama sekkumisviise, mis parandavad lapse õpikogemusi
- kindlaks määrama perede ja teenusepakkujate rollid lapse arengus
- esitama objektiivsed andmed hindamaks lapse edusamme ja õppekava tõhusust
- olema kultuuritundlik ja mitte kasutama keerukat žargooni

Praegused oskused ja hariduslikud järeldused

Eelnevas kahes peatükis toodud hindamistegevuste teel kogud sa suure hulga infot erinevatest allikatest. Nüüd on tarvis killud kokku panna, et lapsest ja tema õpiviisidest aru saada. Hindamisinfo on vaja tervikuks ühendada ja kaaluda seoses kommunikatsioonioskustega selle mõju õpetusele. Kuna meeskonnaliikmed lähtuvad erinevatest vaatepunktidest, on loomulik, et nad võivad oma vaatlustes ja hindamistes jõuda erinevatele järeldustele. Mõned vaatlejad märkavad oskusi, mida teised ei ole näinud, mõned tõlgendavad käitumist teistest erinevalt. Võib juhtuda, et töötajate ja lapsevanemate vaatlustulemused on vasturääkivad. Erinevused vaatlejate vahel annavad võimaluse viia läbi ühisarutelu, et teha hindlaks kujunemisjärgus oskused (*emerging skills*), keskkonnamõjud, tõhusad tegevused ning üldistada oskusi. Võid kasutada vormi järgneval kahel lehel, et võtta kokku lapse praegused oskused ja teha järeldusi hariduse osas, toetudes oma arutlustele hindamismeeskonnaga. Viimases peatükis toome täidetud näidisvormi.

Oskused ja järeldused

Praegune oskuste pagas	Järeldused
Sotsiaalne/kommunikatiivne oskuste pagas	
Ekspressiivne kommunikatsioon	
	(Milliseid ekspressiivse kommunikatsiooni käitumisviise peaks toetama ja mis on uued eesmärgid?)
Retseptiivne kommunikatsioon	
	(Millist kommunikatsiooni laps mõistab ja kuidas me saame kõige tulemuslikumalt lapsega suhelda?)
Sotsiaalne interaktsioon	
	(Millised sotsiaalse interaktsiooni viisid võimaldavad lapsel täiskasvanute ja eakaaslastega kõige tulemuslikumalt suhelda?)

Oskused ja järeldused

Praegune oskuste pagas	Järeldused
Kommunikatsiooniga seotud sensoorsed ja motoorsed oskused	
Kuulmine	
	(Milliseid kohandusi on vaja teha, et toetada kuulmise kasutamist ekspressiivse ja retseptiivse kommunikatsiooni tarvis?)
Nägemine	
	(Milliseid kohandusi on vaja teha, et toetada nägemise kasutamist ekspressiivse ja retseptiivse kommunikatsiooni tarvis?)
Motoorsed/peenmotoorsed oskused	
	(Milliseid kohandusi on vaja teha, et toetada motoorseid käitumisviise, mida on vaja ekspressiivse ja retseptiivse kommunikatsiooni tarvis?)

Lapse omadused	
Eelistused	
	(Millised tegevused, materjalid ja inimesed soodustavad lapse suhtlemist?)
Temperament	
	(Milline tegevuse kiirus, kestus ja uudsuse aste sobivad lapse temperamendile kõige paremini?)

Hariduslike eesmärkide seadmine lähtuvalt soovitud tulemustest

Hindamisprotsess peaks juhtima meid konkreetsete hariduslike eesmärkide saavutamiseni, sõltuvalt soovitatavatest kommunikatsioonialastest tulemustest. Ootused võivad sisaldada mõnd üldist kommunikatsiooni ja sotsiaalse interaktsiooniga seotud tulemust:

Näidistulemused kommunikatsiooni alal

Ekspressiivne kommunikatsioon

- suhelda sagedamini, kasutades olemasolevaid kommunikatsioonialaseid käitumisviise
- suhelda iseseisvamalt (abi vähendamine)
- kasutada uusi (konventsionaalsemaid või keerukamaid) suhtlusviise
- väljendada uusi teateid/suhtlusfunktsioone (nt paluda midagi juurde, küsida küsimusi)
- käsitleda suhtlemisel laiemat teemaderingi
- suhelda suurema hulga inimestega, erinevates olukordades ja tegevustes
- suhtlust algatada

Retseptiivne kommunikatsioon

- vastata suhtlusele vähema abiga
- mõista uusi (konventsionaalsemaid või keerulisemaid) suhtlusvorme
- mõista uusi teateid/suhtlusfunktsioone (nt palve info saamiseks, tervitamine)

Sotsiaalne interaktsioon

- suhelda mugavalt täiskasvanutega
- suhelda mugavalt eakaaslastega
- alustada suhtlust

Ülaltoodud üldised tulemused katavad ekspressiivse ja retseptiivse kommunikatsiooni ning sotsiaalse interaktsiooni põhiosad. Hindamismeeskond võib otsustada mõnd üldeesmärki esile tõsta või laiendada teisi. Järgmiseks sammuks on välja arendada hariduslikud eesmärgid, mis toetavad valitud tulemusi ja täpsustavad strateegiaid, mil viisil eesmärgid saavutada. Eesmärgid võivad olla seotud nii lapse käitumise kui füüsilise ja sotsiaalse keskkonna omadustega, mis toetavad lapse õppimist. Üldiselt on koolidel oma vormid hariduslike eesmärkide dokumenteerimiseks. Näidistulemused, hariduslikud eesmärgid ja strateegiad leiab järgmisest peatükist.

Õpetusel arvestamist vajavad tegurid

Pea meeles, et osa infot ei pruugi sobitada vormidesse, individuaalse õppekava või individuaalse teenuse plaaniga. Kui hindamismeeskond on kindlaks määranud kommunikatsioonialased tulemused ja eesmärgid, võib arutelu suunduda subjektiivsematele teemadele, mis puudutavad sobivaid kontekste ja õpetusstrateegiaid. Hindamisprotsessi käigus kogutud info hulk aitab mõista erinevaid kommunikatsiooniga seotud tegureid, mis mõjutavad õpetust. Näiteks lapse või materjalide asukoht võib suurendada või vähendada tähelepanu, mõjutada kuulmist ja nägemist. Keskkonnategurid, nt valgustus, taustamüra ja häirivad tegurid võivad tugevalt meelega last mõjutada. Hindamistulemused soovivad põhireegleid, mis mõjutavad õpetust. Näiteks on oluline meeles pidada, et kommunikatsioonialaseid eesmärgid peab lõimima iga tegevusega, isegi kui on seotud muu funktsionaalne eesmärk. Lisaks on tarvis seista vastu kiusatusele pakkuda

lapsel ainult üks ühele tegevusi, mis hõlmavad vaid last ja tema õpetajat. Sellised kogemused ei anna võimalust sotsiaalseks osalemiseks ja suhtluseks eakaaslastega.

Lapse edusammude dokumenteerimine

Teine väga oluline hindamise eesmärk on dokumenteerida lapse edusammud, mida ta on aja jooksul teinud. Raske on edusamme täpselt kirja panna, kui saadud info pärineb ainult narratiivsest ülevaatest või mitteametlikust, teiste käest kuuludud infost. Hindamisinstrumendid aitavad sul formaliseerida vaatlustulemusi, nii et neid on võimalik süsteemselt võrrelda erinevate hindamisolukordade lõikes. Siiski ei ole mitmed hindamisvahendid piisavalt tundlikud, et tuvastada kvalitatiivsed muutused, mis võivad pimekurdi või liitpuudega lapse puhul esile kerkida. Lisas B toodud hindamisinstrumendid varieeruvad suuresti oma tundlikkuse osas pimekurtide või liitpuudega laste arengu kohta. Tavapärasel hindamisprotsessis laps kas kukub läbi või sooritab teatud ühiku (st kas näitab või ei näita oskust). Edusammud on märgatavad kui laps teatud aja jooksul näitab, et ta on omandanud täiesti uued oskused, st sooritanud mitu ühikut. Kuid edusammud ei peaks järgima „kõik või mitte midagi“ põhimõtet. Tegelikult võiks ja lausa peaks liitpuudega väikelapse oskusi kirjeldama kvalitatiivselt. Allpool on toodud mõned kvalitatiivsed näitajad, mis toetavad väga väikeste sammudega edasiliiuva lapse arengu kirjeldamist.

Kvalitatiivsed edusammude näitajad

- suurenenud järjepidevus reageerimisel
- suurenenud iseseisvus reageerimisel/vähenenud abi
- suurenenud reageerimise sagedus
- pikenenud reaktsiooni kestus
- selgem reaktsioon
- kiirem reaktsiooniaeg
- osaline osalemine rutiinse tegevuse ühes osas
- võime osaleda tegevuses pikemat aega
- pikem tähelepanu ülesandel
- suurenenud vastupidavus
- tugevam või täpsem motoorne refleks

Mõnikord tundub, et lapse areng mõne oskuse osas on taandunud. Näiteks võib kirjeldada, et lapse viibete või vokalisatsioonide kasutamine suhtlemisel on vähenenud viimastel kuudel või et ta huvitub vähem teiste lastega mängimisest. Tegelikult toimub selline „taandareng“ aeg-ajalt kõigi lastega ja põhjused (nt haigus, muutused rutiinsetes tegevustes, halvasti kavandatud õppekava) ei ole alati silmnähtavad. Hindaja ülesandeks on koguda infot selle kohta, kes märkas milliseid käitumuslikke muutusi, millistes olukordades ja kontekstides. Selline info võib olla väärtuslik, et aidata jälgida lapse arengut nii lühi- kui pikaajaliselt, toetada meeskonda sekkumise kavandamisel, et taastada varemõpitud oskused ja aidata teha otsus, kas on tarvis lisanõustamist (nt meditsiinilist või audioloogilist).

Lapsevanemad küsivad sageli: Kuidas kasutatakse hindamistulemusi ja kas need aitavad minu last?

Hindamise põhieesmärk on määrata tulemuste rakendamine ja viis, kuidas need lapsele kasu toovad. Näiteks, kas hindamise eesmärk oli määrata lapse sobivus erinevatele teenustele, arendada või muuta lapse õppekava või jälgida lapse arengut? Perekonnad peaksid saama hindamistulemustest kirjaliku koopia, võimaluse arutada seda meeskonnaga ja info selle kohta, kuidas tulemused nende last edasi aitavad.

Kuidas hinnatakse: näidis

Järgnev peatükk kirjeldab väikese pimekurdi tüdruku Maria hindamist. See näitab, kuidas rakendada hindamisstrateegiaid, mida me kirjeldasime. Maria on ainult üks näide pimekurdist lapsest. Ta toob välja omaduste kogumi, mis erineb suuresti teistest pimekurtidest lastest: ei ole olemas „tüüpilist“ pimekurdi last. Selle näidise eesmärk on illustreerida, et hindamisprotsessi saab läbi viia iga lapsega.

Lapsevanemad küsivad sageli: Mida saab teha, kui ma ei nõustu hindamistulemustega?

Lapse eestkostjana on lapse pereliikmel õigus seada hindamisaruanne kahtluse alla. On tähtis, et pereliikmed arutavad murekohti, küsivad selgitusi ja lahendavad probleeme koos hindamismeeskonnaga. Vanematel on õigus teada saada, kuidas infot koguti, milliseid hindamisinstrumente kasutati ja küsida, kas need vahendid sobisid lapse võimete ja õpivajadustega.

Pimekurdi väikelapse Maria hindamine

Maria

Maria on vaikne nelja-aastane laps, kes naeratab palju. Tal on mitmed ja keerukad erivajadused, sh sügav bilateraalne kuulmispuue, nägemise puudumine vasakus silmas, parema silma vaatevälja piiratus ja märkimisväärne arengu mahajäämus. Maria vajab kõndimisel abi minimaalselt; suhtlemisel teiste inimestega, esemete ja keskkonnaga suhestumisel on tarvis juhendamist. Ei ole selge, kas Maria saab viibetest aru, kuigi ta on ebajärjekindlalt moodustanud sobivas kontekstis viipelähedasi vorme, nt ROHKEM ja ISA. Maria hakkas käima eelkoolis kolm nädalat tagasi ja ta veel harjub uue rutiiniga.

I etapp: ettevalmistuste tegemine

Maria hindamismeeskond

Maria vanemad palusid hindajatel keskenduda Maria kommunikatiivsetele ja sotsiaalse interaktsiooni oskustele. Maria vanemad soovisid hea meelega osaleda hindamises, kuna nad arvasid, et ta kasutab kodus mõningaid oskusi, mida koolis ei täheldatud.

Maria valdkondadevahelise meeskonna liikmed olid kaks õpetajat, Ellyn ja Gina, kooli psühholoog, logopeed, üks ühele abiõpetaja, nõustajad tegevusteraapia, nägemis- ja kuulmispuude alal ning Maria vanemad. Osariigi pimekurtuse alase projekti nõustaja plaanis samuti meeskonda toetada. Paljud hindamismeeskonna liikmed veel õppisid Mariat tundma. Kuigi igaüks plaanis oma erialal ise hindamise läbi viia, kavandasid nad ka ühisvaatlusi ja – arutlusi, et jagada vaatlustulemusi ja soovitusi. Maria õpetajad plaanisid ka audioloogi teenust paluda, et hinnata, kas võimendussüsteem aitaks Mariat koolis.

Hindamismeeskonna murekohad

„Kuidas ta suhtlema õpib?“ Maria vanemad olid esimesel kohtumisel eelkooli õpetajatega mures tema sotsiaalse arengu pärast. Hr ja pr Montoya olid väga huvitatud Maria retseptiivse ja ekspressiivse suhtlemise ja teiste lastega läbisaamise arendamisest.

„Kuidas hindamine toimub?“ Kogenud erivajadusega väikelaste õpetajana nautis Ellyn koostööd Ginaga täieliku kaasamise põhimõtteid järgivas eelkooli klassis. Kahekümne lapsega klassis oli kuus puudega last ja kaks õpetaja abi. Individuaalsete õppekavadega (IÕK) lastel olid mitmed tugevused ja õpivajadused. Ellyn toetus oma asjatundlikkusele varajase lapsepõlve erihariduse ja nägemispuude alal, et tagada lapse osalus ja õppimine eelkoolis. Varasemal ametikohal töötas Ellyn teise koolieelikuga, kes oli pimekurt. See laps oli Mariast täiesti erinev. Ta oli täiesti pime, keskmise kuulmislangusega, kasutas veidi kõnet, kuid ärrituv ja nuttis palju.

Ellyn teadis, milline oli kooliringkonna poliitika ja seadusekohased hindamisele kehtestatud nõuded. Ta proovis ka ellu viia Erivajadustega Laste Nõukogu varajase lapsepõlve osakonna soovitatud hindamispraktikaid (Division for Early Childhood, Council for Exceptional Children; <http://www.dec-sped.org/recommendedpractices>) Ellyn soovis, et oleks koostatud juhend Maria-sarnase lapse hindamiseks. Ta oli nõutu Maria mõnede käitumisviiside osas, kuna ta ei olnud kunagi sellise lapsega töötanud. Ta mäletas, et hüpoteeside püstitamine ja testimine annab võimaluse lapse käitumist mõista. Siiski muretses Ellyn hindamiseks vajaliku aja ja ressursside piirangu pärast.

Gina, kes oli Maria üldhariduse õpetaja, muretses selle pärast, kas töötajad suudavad Maria õpivajadusi täita, samal ajal kõiki teisi klassi õpilasi toetades. Ta kahtles hindamise vajalikkuses lapse kohta, kellel juba on IÕK.

„Millist hindamist ma kasutan?“ Steve, kooliringkonna varajase lapsepõlve eriharidusteenuste logopeed, oli varem hinnanud autismi, kurtuse ja füüsilise puudega koolieelikuid, aga ta ei olnud kunagi hinnanud last, kes oli pimekurt ja kõnetu. Steve mõtles oma teiste kogemuste peale liitpuudega lastega. Tema juhtumite hulgas oli kurt tserebraalparalüüsiga laps. Steve töötas koos kurtide lastele spetsialiseerunud õpetajaga, füsioterapeudi ja tegevusterapeudiga, et valida lapsele sobiv nupule vajutusega toimiv seade.

Ta kaalus, kas pidada nõu eelnimetatud kolleegidega. Steve oli ka hinnanud vanemaid pimekurte Usheri sündroomiga lapsi, kuid need õpilased valdasid ameerika viipekeelt. Ta mõtiskles selle üle, kuidas hinnata Mariat, arvestades tema arengulisi oskusi. Steve külastas Maria eelkooli ainult kaks tundi nädalas. Sarnaselt teiste liikuvate nõustajatega oli Steve’l käsil palju juhtumeid, mis piiras tema aega iga lapsega tegelemiseks. Steve arutles, kuidas leida aega Maria hindamiseks ja milliseid vahendeid peaks selleks kasutama. Instrumendid, mida ta oli kasutanud kurtide koolieelikutega, põhinesid enamasti visuaalsel modaalsusel (nt pildid, viiped) ja need Mariale ei sobiks.

Kooli psühholoog Frank ei olnud hinnanud kahe meele puudega last. Ta mõtiskles, kuidas täita ringkonna nõudeid, mis eeldasid testitulemuste esitamist standardvahendite abil. Ta arutles, kuidas jõuda järeldesteni, mis oleksid hindamismeeskonnale hariduslikust vaatepunktist kasulikud.

„Kuidas mind kaasatakse?“ Nägemis- ja kuulmispuude alal töötavad nõustajad ning tegevusterapeut tundsid huvi oma rolli üle kogu protsessis. Nad külastasid Maria eelkooli üks tund nädalas, et pidada nõu Maria õpetajate ja üks ühele abiõpetajaga. Nad olid töötanud koos hariduslikes meeskondades teiste pimekurtide õpilaste tarvis.

Maria üks ühele abiõpetaja Helen vastutas Maria osalemise eest igapäevastes tegevustes. Helenil olid klassis Maria vajadustega seotud konkreetsed ülesanded ja ta ei soovinud teiste ülesannetega end pikalt siduda. Ta uuris oma rolli kohta Maria hindamises juhilt, kes arvas, et Helenil on olulist infot, mida jagada.

Maria perekonna kaasamine

Ellyn päris Montoyade perelt, mida nad ootavad hindamiselt ja mis küsimusi neil Maria kommunikatsiooni ja õpistiili kohta on. Ta julgustas neid oma küsimusi üles märkima. Nad leppisid kokku kodukülastuse kuupäeva, et jälgida Mariat kõige tuttavamas keskkonnas ja arutada Montoyade küsimusi.

Meeskonna koostatud olulisemad küsimused

Maria haridusliku hindamise eesmärgiks oli määrata kindlaks tema kommunikatsioonialased ja sotsiaalsed oskused, vaadata üle edusammud ja kitsaskohad ning määrata vajalikud sekkumismeetodid, et jõuda soovitud tulemusteni. Hindamistulemusi kasutatakse meeskonna koostatud küsimustele vastamiseks, Mariale hariduslike eesmärkide seadmiseks ja õpivõimaluste loomiseks. Pärast arutelu meeskonnaliikmetega hindamise teemal otsustas Ellyn, et järgmised küsimused esindavad nende peamisi murekohti Maria kommunikatsioonioskuse asjus:

Meeskonna koostatud olulisemad küsimused

- kuidas me saame arendada Maria suhtlusoskust
- kuidas saaks Maria õppida suhtlema teiste lastega
- mil määral saab Maria kasutada nägemist ja kuulmist, et õppida uusi oskusi
- kuidas saame julgustada Mariat aktiivselt osalema tavapärestes tegevustes kodus ja koolis

Maria hindamiseks valitud instrumendid

Paar nädalat enne hindamiskoosolekut selgitas Ellyn Maria vanematele, et meeskond kogub koolis infot mitu päeva. Michael, osariigi pimekurtuse alane nõustaja, soovitas kasutada kahte vahendit Maria hindamisel: Kommunikatsioonimaatriks (Communication Matrix) ja Koduvestlus (Home Talk). Ellyn küsis Montoyade perekonnalt, kas nad saaksid täita Kommunikatsioonimaatriksi vanemate versiooni ja Koduvestluse küsimustiku, kui ta need koju saadab. Ta selgitas, miks on saadav info oluline ja kuidas seda kasutatakse.

Psühholoog Frank intervjueris Maria vanemaid varakult, et saada infot Maria huvide, oskuste ja kommunikatsioonikäitumise kohta ning vanemate arusaamast Maria hariduse prioriteetide osas. Lisaks Koduvestluse hindamisprotokollile üle vaatamisele, mille Maria vanemad lubasid täita, otsustas Frank kasutada Vinelandi kohanemiskäitumise skaalat (toodud Lisas B), et koguda infot hr ja pr Montoyalt. See hindamisvahend esitab nimekirja oskustest kommunikatsiooni, igapäevaelu, sotsialiseerumise ja mootorika alal. Frank mõistis, et testiüksused ei sobinud eriti pimekurtide laste arengu ja õppimisviiside kohta. Tulemused ei anna meile vajalikku infot, kuna nad põhinevad meelepuudeta laste arengul. Siiski oli kooliringkonnal tarvis, et psühholoogiline hindamine sisaldaks tunnustatud sotsiaalse ja kohanemiskäitumise alast mõõdupuud standardtulemuste näol. Frank arvas, et Vineland osutub kasulikuks Maria funktsionaalsete oskuste alaste andmete korrastamisel ja osutab laiematele tugevatele ja nõrgematele valdkondadele, isegi kui see ei kirjelda Maria omandatud oskuste ulatust ja kvaliteeti.

Formaliseerimata ja struktureeritud vaatlused

Meeskond otsustas, et Maria suhtlusoskuse parandamise uurimiseks on neil tarvis vaadelda tema käitumist erinevates kontekstides, nt pereliikmetega kodus, eakaaslastega koolis ja teistes tegevustes. Iga Maria meeskonna liige nõustus jälgima ja tegema märkmeid Maria retseptiivse ja ekspressiivse kommunikatsiooni käitumisviiside osas lühikestel kindlaksmääratud aegadel, kui Marial avanes võimalus suhelda järgneva nädala jooksul. Näiteks klassiruumis viibivad töötajad jälgivad erinevaid rutiinseid tegevusi (einestamine, üleminek ühelt tegevuselt teisele, vahetund, ringitegevus). Sel viisil viivad mitmed inimesed läbi vaatlusi eri olukordades ja leiavad, kuidas Maria väljendab oma huve ja vajadusi tuttavates olukordades ja tegevustes. Need vaatlused annavad olulist infot tema kommunikatsioonialaste ja sotsiaalsete oskuste kohta.

Tegevusterapeut ja nägemise alane nõustaja otsustasid jälgida Mariat avastuskeskuse tegevuste ajal eelkoolis, kui Helen julgustas Mariat mängima ja avastama uusi ja tuttavaid mänguasju,

helisid ja esemeid. Nad leppisid kokku, et kasutatakse struktureeritumaid tegevusi, et vastata küsimustele Maria eelistuste, põhitemperamenti, sensorsete ja peenmotoorika alaste oskuste kohta.

II etapp: info kogumine

Maria õpetajad, vanemad, teenusepakkujad ja audioloog vaatlesid Mariat ja täitsid vajalikke hindamisinstrumente ühiselt ja iseseisvalt. Kui meeskond kohtus hindamiskoosolekul Maria perekonnaga, jagasid nad olulist kogutud infot. Ellyn võttis kokku info iga kommunikatsiooniga seonduva suurema oskuste rühma kohta.

Ekspressiivne kommunikatsioon (kuidas Maria annab teistele inimestele teada, mida ta soovib). Vahetunni ajal avastas Ellyn, et Maria naeratas palju, kui teda kiigel kiigutati, nii et ta otsustas teha pausi ja oodata, mida Maria teeb, kui kiike enam ei lükata. Maria siputas jalgu ja liigutas oma pead üles-alla, kuni Ellyn kiigele uuesti hoo sisse lükkas. Hr ja pr Montoya teatasid, et Maria viiples ISA mõnel korral, kui ta soovis, et ta üles tõstetaks. Nad ütlesid ka, et ta ulatab oma lemmikmänguasja järele, mis hakkab helendama või lükkab ema käe selle poole. Kui Mariale pakutakse mänguasju, mis talle ei meeldi, nt klotsid, keeldub Maria neist mahapillamise või eemalelukkamise näol. Ta näitas soovi tähelepanu saada mõmiseva hääle, jalgade siputamise, käte kokkupanemise ja raputamise näol. Maria vanemad märkasid, et ta kasutas ebamugavas või ärevas olukorras erinevaid vokalisatsioone.

Frank teatas, et Maria standardtulemus kommunikatsiooni osas Vinelandi kohanemiskäitumise skaalal oli alla esimese protsentiili. Koduvestluse kolmandas osas, mis käsitles inimestega suhtlemist, sai Maria põhilistes ekspressiivsetes käitumisoskustes 22 punkti 40 võimalikust (55%). Steve'i sõnul toimus Maria peamiselt Kommunikatsioonimaatriksi III tasemel (mittevokaalne sümboli-eelne kommunikatsioon). Ta teatas, et Maria kasutas eneseväljendusel järgmisi käitumisviise: midagi mitte soovides pööras Maria pea ära, liigutas käsi ja jalgu, kasutas näomiimikat, lükkas eseme või inimese eemale. Palve esitamisel juhtis Maria täiskasvanu käe millegi huvitava juurde. Ta kasutas seda käitumist millegi juurde palumisel (nt kiigutada teda kiikhobusel), uue tegevuse palumisel (nt välja minna), mingit eset veel kasutada palumisel (nt vibreeriv mänguasi) ja valikute tegemisel (nt kahe mänguasja vahel). Ta oli just hakanud uue eseme palumisel selle poole kätt sirutama ja vokaliseerima (nt taskulamp, mis oli teise lapse käes). Maria ei näidanud käitumisviise, mis võiksid viidata küsimuse küsimisele, esemete või inimeste nimetamisele või kommenteerimisele.

Retseptiivne käitumine (kuidas Maria vastab teistele inimestele, kes temaga suhtlevad). Ellyn märkas, et Maria ootas igapäevast eelkooli, näiteks peatus ta hommikul kappide juures enne ruumi sisenemist ja ootas, et Helen ta õlga puudutaks. See oli märguanne Mariale, et ta võtaks oma koti seljast ja paneks selle oma kappi. Mariale oli tarvis füüsilist vihjet, et võtta vastu muusikainstrument, mis talle anti ja selleks, et teha laulule kaasa käeliigutusi. Paar korda reageeris Maria viipele VALMIS, mida kasutati lauaäärsete tegevuste juures. Maria vanemad andsid teada, et ta reageeris lühikestele palvetele, mis olid seotud füüsiliste vihjetega, nt „istu maha“ (puusa patsutamine) või „anna see mulle“ (kääle koputamine). Ta naeratas oma vanematele, kui nad ta üles tõstsid. Nad märkasid, et Maria pöördus hr Montoya poole, kui ta ütles lapse nime enne ta üles tõstmist. Nägemisspetsialist leidis, et Maria nägemiskadu ei võimaldanud kasutada viipeid või pildilisi sümboleid retseptiivse kommunikatsiooni tarvis. Maria sõltus suurel määral rutiinsetest tegevustest, kuid talle oli raske teatada, mis toimub järgmisena, et ta saaks aimata järgmist tegevust. Selleks, et Maria saaks aimu järgnevate tegevuste kohta, arutleti kalendri või kombitava tunniplaani kasutamist, kus esemed esindaksid peamisi tegevusi.

Frank teatas, et Maria standardtulemused retseptiivse kommunikatsiooni osas Vinelandi kohanemiskäitumise skaalal olid alla esimese protsentiili. Koduvestluse kolmandas osas, mis käsitles inimestega suhtlemist, sai Maria reageerimises 12 punkti 25-st võimalikust (48%).

Sotsiaalne interaktsioon. Ringitegevuses teiste lastega märkas Gina, et Maria istus vaikselt enamike tegevuste ajal ja oli huvitatud teistest lastest, sirutades oma käe välja, et puudutada lapsi, kes tema kõrval istusid. Kui Ellyn palus oma klassikaaslasel aidata Marial jalutada üle mänguehitise silla, vaatas Maria väikest tüdrukut, kes tema käest kinni võttis ja järgnes talle. Montoyade pere selgitas, et Mariale meeldis nendega ja mõnede külalistega kodus suhelda.

Frank teatas, et Maria standardtulemus sotsialiseerimise osas Vinelandi kohanemiskäitumise skaalal oli alla esimese protsentiili. Koduvestluse kolmandas osas, mis käsitles inimestega suhtlemist, sai Maria sotsiaalses interaktsioonis 8 punkti 20-st võimalikust (40%). Steve'i sõnul näitas Kommunikatsioonimaatriks, et Maria näitas üles huvi teiste inimeste vastu näoilmete kaudu ja palus tähelepanu enda väljasirutamise teel, et puudutada inimese käsi või nägu.

Kuulmine. Paar korda, kui Maria kasutas kuuldeaparaati, reageeris ta muusikale, kiikudes edasi-tagasi. Kui Gina luges juttu ette, muutus Maria rahutuks: ta siputas jalgadega, pani oma käed kokku ja raputas neid, kuid ei tõusnud üles. Kurtuse alase nõustaja sõnul viitas Maria reaktsioon sellele, et ta kuuldeaparaat toimis ja audioloog soovitas Marial kasutada koolis FM-süsteemi.

Nägemine. Ellyn märkis, et Maria nihutas oma pea mänguasjadele lähedale (23 cm), et ta saaks kasutada oma paremat silma. Nägemispuude alane nõustaja nõustus sellega ja lisas, et Maria huvitus väga suurte, eredate piltide vaatamisest ja tuledega mänguasjadest. Ta teatas, et kui Maria istuks sirgelt, võimaldaks see asend paremat funktsionaalse nägemise kasutamist. Nõustaja märkis, et ta teeb hea meelega õpetajatega koostööd juttude alal, et kohandada materjale (nt teatava struktuuriga materjalid ja tuttavad esemed), mis haaraksid Maria tähelepanu lühijuttude kuulamisel.

Motoorsed oskused. Tegevusterapeudi sõnul ei takistanud motoorsed oskused eriti Mariat suhtlemast. Tema jämemotoorika oskused paranesid ja ta sai peaaegu iseseisvalt kõndida. Tema peenmotoorika oskused olid veid kohmakad ja nõrgad, aga ta oli võimeline haarama ja käsitsema erineva suuruse ja kujuga esemeid. Suurema osa infost sai laps puudutamise kaudu. Tegevusterapeut märkis, et liigutused mängisid olulist osa Maria suhtlusoskuse arendamisel. Kui tegevusterapeut asetaskäed Maria käte alla ja lõi trummi, siis Maria naeratas ja lükkas tema käsi, et saaks tegevust korrata.

Eelistused. Ellyn märkas, et Maria ei pannud oma käsi näpuvärvidesse ega teistesse kleepuvatesse materjalidesse. Maria keeldus käsitemast teatud materjale (nt paber, rasvakriidid, käärid ja liim), kuid ta kasutas näppe, et uurida liikuvate osadega mänguasju ning vajutas nuppe, et tulesid põlema panna. Helen teatas, et Mariale meeldis hoida käsi vee all, kui ta neid pesi. Heleni sõnul eelistas Maria võileibadele kreekereid ja teisi soolaseid krõbisevaid suupisteid. Seda eelistust arutati tegevusterapeudiga. Montoyade sõnul naeris Maria, kui isa kiigutas teda küljelt küljele, käte alt kinni hoides. Vahel muutus ta ülirutatuks ja kaldus tahapoole, oma käsi kiiresti lehvitades. Hindamismeeskond tegi järgmise nimekirja Maria eelistustest ja asjadest, mis talle ei meeldi.

Mariale meeldib:

- vees pladistamine
- valgustusega või vibreerivad mänguasjad
- suupistetete jagamine oma õega
- kiikumine ja müramine
- kreekerite ja kartulikrõpsude söömine
- mänguasjade kukutamine oma mänguasjakasti

Mariale ei meeldi:

- oodata kaua aega millegi järele, mida ta tahab
- järsult liigutamine (nt hoiatuseta ülestõstmine)
- kleepuvate ainete puudutamine, nt puding
- kui temast ei tehta välja

Temperament

Ellyn kirjeldas Mariat kui koostöövalmist ja muretut isikut. Helen ja tegevusterapeut märkasid, et kui Maria oli selja peal, oli raske saada tema tähelepanu. Tundus, et ta oli tähelepanelikum, kui ta istus toolil. Maria vajas sagedasi füüsilisi vihjeid (nt koputus käe peale), et kraani lahti keerata, kasutada seepi, hõõruda oma käsi ja panna kätepaber prügikasti. Sarnaseid vihjeid oli tarvis, et Maria leiaks kapist oma lõunasöögi koti, viiks selle lõunalauale, istuks, võtaks toidu välja ja koristaks laua. Montoyad märkisid, et kiired ja ootamatud liigutused ehmatasid Mariat. Üldiselt tundus, et Maria oli passiivne ja vihjetest sõltuv; ta algatas tegevusi harva.

Kolmas etapp: tulemuste tõlgendamine ja rakendamine

Pärast hindamistulemuste arutelu tundsid Maria vanemad ja hindamismeeskonna liikmed, et neil on piisavalt andmeid Maria sotsiaalsetest, suhtlus- ja õpioskustest. Meeskond arutas pikalt Maria suhtlusoskustega kogutud infost järelduste tegemist. Kokkuvõtte Maria praegustest oskustest ja hariduslikest järeldustest on toodud järgneval kahel lehel.

Oskused ja järelused

Praegune oskuste pagas	Järelused
Sotsiaalne/kommunikatiivne oskuste pagas	
Ekspressiivne kommunikatsioon	
<ul style="list-style-type: none"> • kommunikatsioon on selgelt tahteline • kommunikatiivne käitumine: naeratused, keha- ja pealiigutused, mõmised, hääled, žestid (ulatamine, eemaletõukamine, ema käe lükkamine, viibe ISA) • kommunikatiivne eesmärk: saavutab tähelepanu, protestib, esitab palveid, sotsiaalne interaktsioon • vajab sageli vihjeid (füüsiline abi) • algatab harva kommunikatsiooni • suhtleb palju isa ja Heleniga einestamise ja mänguväljakul mängimise ajal 	<p>(Milliseid ekspressiivse kommunikatsiooni käitumisviise peaks toetama ja mis on uued eesmärgid?)</p> <ul style="list-style-type: none"> • toetada/suurendada praeguste žestide kasutamist erinevates kontekstides • anda võimalusi teha valikuid erinevate võimaluste vahel • kasutada esemelisi sümboleid
Retseptiivne kommunikatsioon	
<ul style="list-style-type: none"> • reageerib mõnedele puudutusega seotud vihjetele ja žestidele • tunneb vahel ära oma nime. • võib reageerida viipele VALMIS • mõistab tervitusi, käske ja palveid tema tähelepanu saamiseks • reageerib kõige enam emale, isale ja Helenile 	<p>(Millist kommunikatsiooni laps mõistab ja kuidas me saame kõige tulemuslikumalt lapsega suhelda?)</p> <ul style="list-style-type: none"> • toetada/suurendada reageerimist puudutusega seotud vihjetele, žestidele ja oma nimele • arendada võimet eristada/mõista esemelisi sümboleid potentsiaalse retseptiivse süsteemina, et võimaldada sündmusi ette aimata • kaaluda esemelise kalendri kasutamist • võimalusel kasutada puudutustega seotud vihjeid koos sõnadega ja tegevustega
Sotsiaalne interaktsioon	
<ul style="list-style-type: none"> • meeldib suhelda tuttavate täiskasvanutega, eriti müramisel ja tuttavates rutiinsetes tegevustes • tunneb huvi kaaslaste vastu grupitegevustes koolis, kuid interaktsioon on vähene 	<p>(Millised sotsiaalse interaktsiooni viisid võimaldavad lapsel täiskasvanute ja eakaaslastega kõige tulemuslikumalt suhelda?)</p> <ul style="list-style-type: none"> • seada eesmärgiks struktureeritud grupitegevused koolis, et julgustada suhtlemist eakaaslastega ja eakaaslaste eristamist

Oskused ja järelused

Praegune oskuste pagas	Järelused
Kommunikatsiooniga seotud sensoorsed ja motoorsed oskused	
Kuulmine	
<ul style="list-style-type: none"> • kasutab kuuldeaparaate • reageerib hääle intonatsioonile ja muusikale • ei ole kindel, kas reageerib oma nimele 	<p>(Milliseid kohandusi on vaja teha, et toetada kuulmise kasutamist ekspressiivse ja retseptiivse kommunikatsiooni tarvis?)</p> <ul style="list-style-type: none"> • toetada kuuldeaparaatide kasutamist • proovida kasutada FM-süsteemi koolis
Nägemine	
<ul style="list-style-type: none"> • esemete uurimisel tugineb peamiselt puudutustele, mitte nägemisele 	<p>(Milliseid kohandusi on vaja teha, et toetada nägemise kasutamist ekspressiivse ja retseptiivse kommunikatsiooni tarvis?)</p> <ul style="list-style-type: none"> • kasuta taktiliseid vahendeid kommunikatsiooni loomiseks • esita visuaalsed stiimulid 23 cm kaugusel paremast silmast, hea valgustusega • kasuta kõrget visuaalset kontrasti ja teatava struktuuriga materjale
Motoorsed/peenmotoorsed oskused	
<ul style="list-style-type: none"> • motoorsed oskused on piisavad, et moodustada žeste 	<p>(Milliseid kohandusi on vaja teha, et toetada motoorseid käitumisviise, mida on vaja ekspressiivse ja retseptiivse kommunikatsiooni tarvis?)</p> <ul style="list-style-type: none"> • toetatud istuv asend (mitte maaslamamine) parema nägemise ja tähelepanu tagamiseks
Lapse omadused	
Eelistused	
<ul style="list-style-type: none"> • lapsele ei meeldi järsud ootamatud liigutused, kleepuvad asjad, tavamänguasjad, mis ei vibreeri ega helenda • uurib uusi asju peamiselt puudutamise teel • lapsele meeldivad nii esemed kui inimesed 	<p>(Millised tegevused, materjalid ja inimesed soodustavad lapse suhtlemist?)</p> <ul style="list-style-type: none"> • kasuta tasakaaluharjutusi, veemänge, einestamist, vibreerivaid/valgustusega mänguasju, müramist, krõbisevaid/soolaseid toite
Temperament	
<ul style="list-style-type: none"> • rahulik, koostööaldis, seltskondlik • tegutseb kõige paremini tuttavates tegevustes pideva tähelepanu juures • teeb kaasa füüsilise abi toel 	<p>(Milline tegevuse kiirus, kestus ja uudsuse aste sobivad lapse temperamendile kõige paremini?)</p> <ul style="list-style-type: none"> • kasuta lühikesi, aeglase tempoga tegevusi pideva täiskasvanu tähelepanu all ja selget rutiini

Hariduslikud eesmärgid Maria jaoks

Maria hindamismeeskond leppis kokku viis soovitatavat tulemust ja eesmärki kommunikatsiooni ning sotsiaalse interaktsiooni osas. Nad kasutasid ringkonna poolt määratud vorme, et koostada ametlikud IÕK eesmärgid ja seada konkreetsed mõõdetavad eesmärgid ning võtsid lisaks soovitud tulemused ja eesmärgid järgnevalt kokku:

Ekspressiivne kommunikatsioon

Esimene tulemus: suhelda sagedamini ja iseseisvamalt, kasutades erinevaid käitumisviise.

Esimene eesmärk: Maria suurendab iseseisvat žestide kasutamist.

Soovitused: pakkuda sagedasi võimalusi teha valikuid einestamisel, ringitegevuses, mänguajal; edendada žestide kasutamist valikute/palvete esitamiseks; vähendada füüsilist abi, dokumenteerida iseseisvate reageeringute sagedus.

Teine tulemus: kasutada suhtlemise sümbolilisi vorme.

Teine eesmärk: Maria kasutab esemelisi sümboleid lihtsate valikute tegemiseks.

Soovitused: kasutada sümbolitena tuttavaid esemeid, mis on seotud eelistatavate esemete ja tegevustega. Pakkuda võimalus valida kahest eelistatud näkside ja mänguasjadega seotud esemest õige.

Retseptiivne kommunikatsioon

Kolmas tulemus: suurendada reageerimist praegustele suhtlusvormidele.

Kolmas eesmärk: Maria teadlikkus auditoorsest infost ja sellele reageerimine suureneb.

Soovitused: pakkuda FM-süsteemi, dokumenteerida reageerimine suuliselt öeldule.

Neljas tulemus: mõista uusi suhtlusvorme.

Neljas eesmärk: Maria saab aru esemelistest sümbolitest peamiste tegevuste jaoks.

Soovitused: koostada päevaplaan, kus tuttavad esemed esindavad peamisi tegevusi. Esita plaan enne iga uut tegevust.

Sotsiaalne interaktsioon

Viies tulemus: suurendada võimet mugavalt eakaaslastega suhelda.

Viies eesmärk: Marial võimalusi eakaaslastega suhelda suurendatakse läbi regulaarsete igapäevaste tegevuste klassiruumis.

Soovitused: kaasata Maria kõikidesse grupitegevustesse koolis; pakkuda pidevat struktuuri lihtsal suhtlemisel kaaslastega; panna Maria istuma lemmik-kaaslaste kõrvale; võimalusel kaasata üks ühele abiõpetaja asemel või lisaks talle eakaaslased.

Õpetuslikud kaalutlused

Kui kommunikatsioonilased eesmärgid Mariale on kokku lepitud, liikus hindamismeeskond edasi subjektiivsete arvamuste juurde sobiva õpikeskkonna asjus. Nende peamised mured seonduvad järgmiste teemadega: lapse asukoht ja nägemistähelepanu, tunnis osalemise optimeerimine, kommunikatsioonilaste eesmärkide lõimimine funktsionaalsete tegevustega, pingeliste olukordade vältimine.

Asend. Maria õpetajad, tegevusterapeut ja nägemisalanane nõustaja märkasid, et kui Maria lamas seljal, oli raske tema tähelepanu saavutada, kuid istudes sirgelt toolil, suurenes tema tähelepanu märgatavalt, eriti, kui inimesed ja esemed asusid temast paremal pool. See tähendab, et kui nad soovisid teda kaasata pikaliasendis, kui tal vahetati riideid või mähkmeid, peaksid nad rohkem sensorset infot andma.

Nad arvasid ka, et mängud põrandal ei toimi nii hästi kui mängud laual, isegi kui Maria tundus rahulikult „sõua oma paati“ mängus kaasa tegevat. Kui ta istus, oli tal palju parem õppida uusi viipeid, žeste või sümboluid. Sobiv asend oli oluline ka selleks, et kuuldeaparaadid kõrvas püsiksid.

Kommunikatsioonialaste eesmärkide lõimimine teiste funktsionaalsete eesmärkidega.

Eineaeg oli hea aeg õppimiseks, kuna Mariale meeldisid teatud toidud ja ta oli väga motiveeritud neid küsima. Asendialased kaalutlused olid olulised ka einestamise ajal. Kui Helen, kes Mariat söömisel aitas, keskendus peamiselt sellele, kuidas Maria sööb ja hoiab lusikat, jätkaks ta kasutamata suurepärase võimaluse Maria suhtlusoskusi arendada. Lisaks valamise, tõstmise ja segamise õppimisele õppis Maria eineajal uusi ekspressiivse ja retseptiivse kommunikatsiooni viise.

Osaluse optimeerimine. Kuna meeskond tahtis, et Maria osaleks rohkem klassikaaslastega ja peretegevustes, soovisid nad talle luua võimaluse kogeda erinevaid inimesi ja kohti. Siiani oli Maria peamiselt oma uues lasteaias osalenud üks ühele tegevustes Heleniga. Meeskond mõistis, et tulevikus peaks ta osalema rohkem mängulistest tegevustes vähemalt ühe kaaslasega, kellega teda suunatakse suhtlema.

Pingeliste olukordade vältimine. Kiired ja ootamatud liigutused ehmatasid Mariat ja see segas õppimist. Meeskond märkis, et on oluline mõista, kuidas Maria andis teada oma pingest. Nad kasutavad seda infot, et paremini Maria vajadustele reageerida ja teda piisavalt järgnevatiks tegevusteks ette valmistada. Esemeline kalendrisüsteem aitaks selles osas.

Järgnevad sammud

Meeskond hindas Mariat, tegi kindlaks soovitud tulemused kommunikatsiooni valdkonnas, koostas nendega seonduvad hariduslikud eesmärgid ja andis mõned juhtnöörid sobivate õpetusviiside osas. Nad osutasid ka mõnedele teguritele, mis Maria õpetamist mõjutavad. Siiski jäid veel teha nii mõnedki ülesanded. Mitmed meeskonnaliikmed said ülesande viia ellu hariduslikke eesmärke. Koostati strateegia, mille järgi õppekava täitmisel jälgida edusamme. Otsustati, mis liiki andmeid ja kui sageli koguda. Meeskond oli valmis kiiresti lahendada probleeme, kui Maria ei omanda uusi oskusi või tõstma eesmärke, kui ta oskusi omandab. Marial olid kõik võimalused omandada sisukas ja kohane haridus, kuna see algas erinevate alade spetsialistide ja pere koostööd hõlmava autentse hindamisega.

Lisa A: märkmed spetsialistidele ja pereliikmetele

Järgnevatel lehekülgedel on toodud eripedagoogidele, psühholoogidele, logopeedidele ja pereliikmetele suunatud märkmed. Need märkmed selgitavad juhendmaterjali olulisust mainitud sihtgruppidele.

Märkmed eripedagoogidele

Lapse peamise õpetaja või haridusliku nõustajana, kes teeb koostööd peamise teenusepakkujaga, mängime me olulist rolli liitpuudega või pimekurdi lapse hindamises. Sõltuvalt meie vastutusalast või erialasest taustast (nägemispuue, kuulmispuue, sügav puue, varajase lapsepõlve eriharidus) on meil lapse võimete ja vajaduste osas ainulaadne vaatepunkt. Juhendmaterjal vastab paljudele sinu küsimustele hindamisprotsessi kohta. Märkmete eesmärgiks on esile tõsta oskused, mida kõrgelt kvalifitseeritud õpetajad hindamisprotsessis kasutavad.

- Loome ajapikku usaldusliku suhte lapse ja perega. Sel viisil me hõlbustame väärtuslikku partnerlust perekondadega. Me saame teada pere elustiili, prioriteetide ja murede kohta; lapse tegevustest kodus ja kogukonnas; tema iseloomu, huvide ja vajaduste kohta ja sellest, mis talle ei meeldi.
- Vaatleme last ja suhtleme temaga pidevalt rutiinsetes ja õpetamisega seotud tegevustes. Teeme kindlaks, kuidas laps osaleb tegevustes ning suhtleb täiskasvanute ja teiste lastega; mis liiki abi ja kohandused sobivad; mis lapsele meeldib ja mis ei meeldi; vastused, reaktsioon ja temperament; kuidas ta õpib. Keskendume lapsele tervikuna, st kõikidele valdkondadele lapse arengus.
- Tõlgendame lapse mitteverbaalseid ja sümboli-eelseid kommunikatiivseid käitumisviise ja funktsionaalse nägemise kasutamist, kuulmist ja/või kompenseerivaid oskusi tuttavates tegevustes.
- Kasutame tuttavates tegevustes võimalusi, et tegevust üles ehitada või sündmusi muuta, et välja tuua hinnatavaid käitumisviise.
- Kasutame autentseid või ökoloogiliselt valiidsid (*ecologically valid*) rutiinsetel tegevustel põhinevaid hindamisi, et koostada ja viia ellu sisukaid õpieesmärke ning sekkumismeetodeid loomulikus keskkonnas.
- Oleme tutvunud tõendusmaterjalil põhinevate ja soovitatavate hindamis- ja sekkumistavadega erivajadusega väikelastele ja kasutame neid.

Erivajadusega laste õpetajatena teeme koostööd meeskonnaga, kes jagab omavahel teadmisi erinevatest valdkondadest teiste meeskonnaliikmetega (nt füsioterapeudid, tegevusterapeudid, logopeedid), et töötada välja sisukas õppekava. Oleme elukestvad õppijad, kes tunnevad rõõmu selle üle, et nuputada, kuidas erivajadusega õpilased jõuaksid soovitud õpitulemusteni. Juhendmaterjal „Pimekurtide või liitpuudega väikelaste kommunikatsiooni- ja õpioskuste hindamine“ on kirjutatud spetsialistile nagu sina ning ka teistele spetsialistidele ja pereliikmetele, kes viivad läbi kvaliteetset pimekurtide või liitpuudega laste hindamist.

Märkmed psühholoogidele

Paljudel meist on olnud piiratud võimalused hinnata pimekurte lapsi. Seistes silmitsi selle ülesandega, tunneme end piisava ettevalmistuseta ja ebamugavalt, kuna on palju tundmatut ja puuduvad selged hindamismudelid. Oleme ebakindlad, kuna ei tea täpselt, kuidas tõlgendada lapse käitumist, kes ei suhtle tavapärasel viisil. Isegi kui sul ei ole nende lastega töötamise kogemust, on sinu roll ülioluline.

Paljud mõisted ja meetodid teiste lastega (nt sügav puue, autismispektri häire) töötamisel kehtivad ka pimekurtidele. Lisaks saad sa kasutada oma kogemust info töötlemisel käitumuslikust, kognitiivsest ja sotsiaalsest vaatepunktist. Juhendmaterjal „Pimekurtide või liitpuudega väikelaste kommunikatsiooni- ja õpioskuste hindamine“ on mõeldud selleks, et saaksid vastused paljudele oma küsimustele ja annab soovitusi psühholoogilise hindamise protsessist. Juhendmaterjali läbitöötamisel pea meeles:

- **Kõige olulisem eesmärk hindamises on saada aru lapse eluoskustest, mida ta kasutab õppeasutuses, kodus ja sotsiaalsetes olukordades.** Eakohased või IQ tulemused ei ole arvatavasti valiidsed ega kasulikud. Näiteks, kui leiame, et 8-aastane laps toimib 12-kuuse lapse tasemel, siis see pisendab või eirab pädevusi ja edusamme, mis on saavutatud kaheksa aasta jooksul ning loob vigase mulje, et laps kogeb sotsiaalset ja füüsilist maailma täpselt nagu imik. Võtmeoskuste vaatlused (dokumenteerimine, kuidas laps mõistab põhjus-tagajärg seost, vajutades muusikaga mänguasja nuppe, sümboliline esindatus, seostades lusika puudutamise eineajaga või sotsiaalne teadlikkus, et jääda tasa, kui keegi õrnalt puudutuse abil vihjab), mis annavad võimaluse teha ülevaate oskuste pagasist, toetavad palju enam sekkumise kavandamist.
- **Kasuta oma kogemusi.** Ei pea olema pimekurtuse alane spetsialist, et kirjeldada lapse õpistiili. Väärtuslikku infot saab koguda, jälgides lapse tähelepanu (nt Mida on tarvis teha, et saada või taastada lapse tähelepanu? Mis materjalid, ülesanded või inimesed aitavad tõsta huvi?); õppimisel kasutatavat modaalsust (nt Mis on lapse eelistused? Kuidas ta uurib uusi esemeid?); sotsiaalset ja kommunikatiivset pädevust (nt Kuidas laps vastab suhtlusele, tegeleb mänguga, annab teada oma põhivajadustest ja huvidest?) ja paljusid teisi olulisi käitumuslikke omadusi (motivatsioon, osalemine igapäevastes tegevustes, vastupidavus, emotsionaalne seisund, reageerimine mitut meelt hõlmavatele stiimulitele, abi vastuvõtt, ruumitaju).
- **Soovita sekkumismeetodeid, allikaid ja õpetusstrateegiaid, mis sobiksid lapsele, õpetajatele ja perele.** Ära lihtsalt suuna last vajalikele teenustele (nt „vajab tegevusterapeudi hinnangut“). Määra kindlaks lapse hariduslikud prioriteedid (nt kaaslastega suhtlemise suurendamine, huvi tekitamine taktiliste esemete uurimise vastu, lapse osaluse suurendamine tavaklassis, korduvate tegevuste muutmine eesmärgistatuteks tegevusteks). Aita meeskonnal kaasa mõelda, millised sekkumismeetodid oleksid tulemuslikud (nt abiõpetaja asemel paaristegevus kaaslasega, et tekiks parem mängutunnetus).

Riiklik Pimekurtide Konsortsium Ameerikas (The National Consortium on Deaf-Blindness) on suurepärase pimekurtuse ja hindamise alase info allikas (<https://nationaldb.org/index.php>).

Märkmed logopeedidele

Enamiku logopeedide juhtumite hulgas ei ole olnud pimekurti last. Kui sind kutsutakse osalema hindamises, mõtled ilmselt, kuidas valmistuda, mida hinnata ja kuidas anda tulemustest ülevaade. Mõtled oma rolli olulisuse üle, arvestades suuri sensoorseid, füüsilisi ja tervislikke probleeme, mis lapsel on. Leiad paljud vastused oma küsimustele sellest juhendmaterjalist. Siin on lisaks mõned näpunäited:

- Igal hindamismeeskonna liikmel on oma arvamus lapse kommunikatsioonist ja nende arvamusd võivad sinu omadest lahkned. Mõtle kommunikatsioonist selle kõige laiemas mõttes, kuid ole realistlik, eriti, kui tõlgendad sotsiaal-afektiivseid käitumisviise. Suuna teisi keskenduma oskustele, mis sekkumise abil võivad areneda konventsionaalsemateks.
- Standardiseeritud hindamisinstrumentidel on vähe kõne-eelseid ühikuid ja need ühikud kirjeldavad tihtipeale imiku käitumist ja ei sobi vanematele õpilastele. Vaata läbi hindamisvahendid, mida kirjeldatakse Lisas B, nii juhendina eelverbaalse kommunikatsiooni osas kui oma märkmete korrastamise mõttes. Eriti olulised on lõigud sotsiaalsest ja kognitiivsest arengust, kuna seal asuvad sageli eeldused ja ühikud kommunikatsiooni kohta.
- Pimekurtidel lastel ei ole tavaliselt autismi, kuid autismispektrihäirega laste hindamise kogemus võib tulla kasuks. Näiteks struktureeritud testimine ei anna nii palju kasulikku infot kui tuttavates olukordades läbi viidud vaatlused. Videomaterjali kogumine võib anda palju andmeid vaevumärgatava ja ebauhtlase kommunikatsiooni kinnitamiseks ja tõlgendamiseks. Varu piisavalt aega, et vaadelda ja küsida küsimusi: mitte tunde, vaid mitmeid päevi.
- Sinu ülevaade peab sobituma sekkumisega, mida pakutakse klassis ja kodus. Võta piisavalt aega, et saada teada lapse praeguse õppekava meetoditest ja eesmärkidest ning uuri, kuidas saaksid panustada. Kirjuta oma ülevaade klassiruumi terminoloogiat kasutades, väldi logopeedia alast žargooni, mis ei pruugi hindamismeeskonna teistele spetsialistidele ja vanematele sobida. Kui sa ei ole nende lastega varem eriti suhelnud, ära üllatu, kui pead end suhtlemisel tõestama. Ära üllatu ka siis, kui oodatakse, et oskad vastata kõigile küsimustele.

Juhendmaterjal „Pimekurtide või liitpuudega väikelaste kommunikatsiooni- ja õpioskuste hindamine“ loodi spetsialistidele nagu sina ja pereliikmetele, kelle ülesanne on viia läbi kvaliteetset pimekurtide või liitpuudega väikelaste hindamist.

Märkmed pereliikmetele

Mitte keegi ei tunne meie lapsi nii hästi kui me ise. Oleme lapse peamiste eestkostjatena hindamismeeskonna ülioluline osa. Saame osutada lapse käitumise nüanssidele ja selgitada, mis kontekstis need ilmnevad. Kuigi mõned hindamismeeskonna spetsialistid võivad kasutada võõrast terminoloogiat, ära seetõttu aktiivsest hindamismeeskonna liikme rollist tagasi tõmbu. Sinu ainulaadsed kirjeldused lapse igapäevastest rutiinsetest tegevustest ja kommetest ning nende arenguloost on äärmiselt kasulikud. Juhendmaterjali kasutavad peamiselt hindamist läbiviivad spetsialistid, kuid sellest on kasu ka pereliikmetele. Siin on toodud palju infot ja ka küsimused, mida vanemad sageli küsivad. Loodame, et jagad juhendmaterjali oma lapse õpetajatega ja kasutate seda koos kvaliteetse hindamise tagamiseks. Jäta meelde:

- pereliikmed veedavad lapsega kõige rohkem aega ja neil on tohutult palju materjali, mida spetsialistidele pakkuda
- jälgime oma lapsi erinevates keskkondades
- meil on ainulaadne ülevaade lapse arengu, meditsiinilise ajaloo, sotsiaalse interaktsiooni, igapäevategevuste ja iseseisvuse taseme kohta
- teame lapse suhtlusviiside, eelistuste ja toimivate vihjete kohta
- teame pimekurtusest esmaallika kaudu. Hindamismeeskonna spetsialistid ei pruugi olla töötanud pimekurdi lapsega ja saavad tuge sinu jagatud infost ja teadmistest

Juhendmaterjal aitab sinu lapse hindamismeeskonda hindamisprotsessis. Loe seda ja jaga oma teadmisi nendega. Lisainfot pimekurtuse kohta saab Riikliku Pimekurtide Konsortsiumi veebilehe <https://nationaldb.org/index.php> või e-posti aadressi info@nationaldb.org kaudu. Konsortsiumis asub ka DB-LINK, kus on suurim pimekurtuse alane infokogu maailmas. Perelt perele toetuse tarvis ja lisainfo saamiseks pöördu Pimekurtide Pereliidu poole Ameerikas e-posti aadressi nfadb@aol.com kaudu või külasta nende kodulehte www.nfadb.org.

Lisa B: pimekurtide laste hindamisinstrumendid

Kogusime infot, milliseid vahendeid tavaliselt pimekurtide hindamiseks kasutatakse, milliseid vahendeid soovitatakse ja millised vahendid on välja töötatud sellele sihtgrupile. Kitsendasime valikut instrumentidele, mis:

- on mõeldud lastele vanusevahemikus 2-8 aastat
- on kasutatavad ilma põhjaliku erikoolituseta
- käsitlevad kommunikatsiooni, sotsiaalseid ja/või kognitiivseid oskusi
- on kättesaadavad (trükitud, müüakse poes või internetis allalaetavad)

Järgmisel lehel toodud tabel annab lühiülevaate kaheteiskümnest vahendist. Järgnevatel lehtedel on kirjas üheleheline kokkuvõte iga instrumendi taustast ja eesmärgist, info ostmisvõimaluste kohta, eelised ja puudused pimekurtide laste hindamise osas.

Lühiülevaade hindamisinstrumentidest

Instrument	Kas see on koostatud pime-kurtidele?	Hinnatavad valdkonnad	Sihtgrupp	Keskendumine sümbol-eelsetele oskustele
Callier-Azusa G	Jah	Kõik valdkonnad	0-10 a	Kõrge
Callier-Azusa H	Jah	Kommunikatsioon	0-10 a	Kõrge
Carolina õppekava (Carolina Curriculum)	Ei	Kõik valdkonnad	0-3 a (imikud ja maimikud) 2-5 a (koolieelikud)	Madal
Kommunikatsiooni maatriks (Communication Matrix)	Jah	Kommunikatsioon	Kõik vanused: ainult kommunikatsiooni varajased etapid	Kõrge
Kommunikatsiooni mõõtmed (Dimensions of Communication)	Jah	Kommunikatsioon	Kõik vanused	Kõrge
Hawaii varajase õppimise profiil (Hawaii Early Learning Profile; HELP)	Ei	Kõik valdkonnad	0-3 a	Madal
Koduvestlus (Home Talk)	Jah	Kommunikatsioon, õppimine, mõistete areng	Kooliiga (3+)	Kõrge
Arendatavad oskused (Infused Skills)	Nägemispuue	Sotsiaalne pädevus, organiseerimisvõime	Varane lapsepõlv - gümnaasium	Madal
INSITE	Jah	Kõik valdkonnad	0-2 a (lühike versioon) 0-6 a (pikk versioon)	Kõrge
Oregoni projekt (Oregon Project)	Nägemispuue	Kõik valdkonnad	0-6 a	Madal
SIPSS/HIPSS	Jah	Esemetega tegutsemine seoses kognitiivse ja sotsiaalse valdkonnaga	Kõik vanused	Kõrge
Vineland	Ei	Kohanemiskäitumine (kommunikatsioon, igapäevaelu oskused, motoorsed oskused)	Kõik vanused	Madal

<p>Callier-Azusa G Robert Stillman (toim.) www.callier.utdallas.edu</p>	<p>Texase Ülikool, Dallas Callieri kommunikatsioonihäirete keskus 1966 Inwood Rd. Dallas, TX 75235 (214) 905-3060</p>
--	---

Kokkuvõte

Callier-Azusa G on laiahaardeline arenguskaala, mida viimati uuendati aastal 1978. Skaala koostati õpetajatele, et kavandada sekkumist pimekurtidele või ja liitpuudega lastele ja mõõta nende edusamme. Hindamine põhineb lapse vaatlemisel klassiruumis toimuvates tegevustes ja eeldab, et skaalat täidab inimene, kellel on suur kogemus lapsega klassi kontekstis töötamisel. Callier-Azusa G sisaldab iga ühiku all mitmeid näiteid, kuidas pimekurt laps võib antud oskust näidata. Näited pärinevad õpetaja/terapeudi ülevaadetest ja peegeldavad käitumisviise, mis tegelikult pimekurtidel lastel esinevad. Paljud näited eeldavad üks ühele suhtlemist ja tegevusi klassis, mis ei pruugi peegeldada praeguseid õpitavasid. Instrumendis on järgnevad alamskaalad: motoorne areng, tajumisvõime, igapäevaelu oskused, tunnetus-kommunikatsioon-keel, sotsiaalne areng. Kommunikatsiooni all on toodud nii ekspressiivse kui retseptiivse keele skaalad. Paljud ühikud pärinevad van Dijk'i metodoloogiast – rõhuasetus neis on žestidel ja teistel mitte-verbaalsetel suhtlusviisidel. Skaalal on eraldi märgitud ühikud, mis ei sobi sügava nägemis-, kuulmis- või liikumispuudega lastele.

Punktid loetakse kokku profiililehel, kuhu on lisatud ka eakohaste tulemuste vahemikud. Nende olemasolu tähendab, et kokkuvõtvat lehekülge ei ole võimalik vanematega jagada. Skaala juhend soovib, et eakohaste tulemuste tulp eemaldataks. Eakohaste tulemuste vahemikud on soodustanud mõnel juhul arengulise vanuse arvutamist. Eakohaste tulemuste vahemikke peaks kasutama ainult selleks, et saada oskustest üldpilt, arengulise vanuse arvutamine valdkondadeülevalt ei anna tõest ega tõlgendatavat infot.

Eelised

- koostatud pimekurtidele lastele
- varajasemate arengustaadiumite puhul laiahaardeline
- varustatud mitmete näidetega, mis on toeks käitumisviiside tõlgendamisel ja oskuste tuvastamisel
- oskuste väikeste sammudega edasiarenemine varajases arengustaadiumis sobib aeglaselt arenevate laste hindamiseks

Puudused

- paljud näited ei peegelda praeguseid õpetustavasid
- inimesed, kes ei ole van Dijk'i käsitlesega tuttavad, ei pruugi märgata mõningaid reaktsioone tavategevuste kontekstis

<p>Callier-Azusa H Robert Stillman (toim.) www.callier.utdallas.edu</p>	<p>Texase Ülikool, Dallas Callieri kommunikatsioonihäirete keskus 1966 Inwood Rd. Dallas, TX 75235 (214) 905-3060</p>
--	---

Kokkuvõte

Callier-Azusa skaala H on koostatud pimekurtide laste suhtlusvõime hindamiseks. Callier-Azusa skaala H redigeeriti viimati 1985. aastal. See võimaldab üksikasjalikku kommunikatsiooni- oskuste hindamist järgnevatel aladel: esituslik (*representational*) ja sümboliline areng, tahtlik kommunikatsioon ja vastastikkus. Mõnel juhul alamskaalade ühikud kattuvad, et viidata nelja valdkonna omavahelisele seotusele. Hindamine põhineb lapse vaatlusel klassiruumis toimuvates tegevustes ja eeldusel, et hindamist viib läbi inimene, kellel on suur kogemus lapsega erinevates kontekstides töötamisel.

Ühikute valik ja järjekord peegeldavad juhtivaid arenguteooriaid ajal, mil skaala koostati. Ühikute mõistmist võib pärssida Piaget', Werner, Kaplani ja Batesi teooriate või van Dijki sekkumismeetodite käsitluse mittetundmine. Skaalas on toodud rohkesti näiteid, mis pärinevad pimekurtide laste vaatlusest. Näidetes kirjeldatud kontekstid, eriti rõhuasetus üks ühele suhtlemisele ei ole enam nii laialtlevinud kui varem. Callier-Azusa H skaalal on väga suur hulk ühikuid kõne-eelsel arenguastmel. See peaks kergendama skaala kasutamist selleks, et arengut mõõta, isegi väikeste sammude haaval. Rõhuasetus liigutustel peamise suhtlusviisina ei sobi hästi lastele, kellel on sügav liikumispuue.

Kommunikatiivne profiil koostati selleks, et aidata õpetajaid ja terapeute kasutada sekkumismeetodeid, nt van Dijki lähenemine ja teised sotsiokognitiivsed sekkumismeetodid. Skaala põhjal koostatud profiilid annavad täpse pildi lapse oskustest olulistes arenguvaldkondades, kuid neid võib olla raske tegevustesse üle kanda, eriti kaasava klassi keskkonnas. Eakohaste tulemuste vahemike olemasolu tulemuste leheküljel tähendab, et seda ei ole võimalik peredega jagada. Skaalal on antud juhised, et eakohaste tulemuste vahemikud võib eemaldada.

Eelised

- äärmiselt täpne varajasemate arengustaadiumite puhul
- sisaldab mitmeid pimekurtide laste vaatlemisest pärinevaid näiteid
- tugev teoreetiline baas ühikute valimisel
- koostatud pimekurtidele lastele

Puudused

- paljud näited ei peegelda praeguseid õpetustavasid
- rõhuasetus liigutustel ei sobi hästi lastele, kellel on sügav liikumispuue
- raske üle kanda sekkumisele, mis ei kasuta van Dijki või teisi üks ühele õppe sotsiaal-kommunikatiivseid lähenemisi

Carolina õppekava Nancy Johnson-Martin, Susan Attermeir and Bonnie Hacker www.brookespublishing.com/store/books	Brookes Publishing Company P.O. Box 10624 Baltimore, MD 21285-0624 (800) 638-3775
--	--

Kokkuvõte

Carolina õppekava erivajadustega imikutele ja maimikutele on laiahaardeline õppekava, mis sisaldab arengu hindamist. Pakett koostati lastele, kes toimivad sünnist kuni kolme aastase lapse arengu vahemikus. Teine köide, Carolina õppekava erivajadusega koolieelikutele (2-5 a) kattub imikute ja maimikute osaga, jätkudes klassiruumi kontekstis. Materjalide peamiseks koostajateks ja kasutajateks on varajase sekkumise spetsialistid ja see ei ole välja antud pimekurtide sihtrühmale. Instrumenti on aja jooksul täiendatud, see avaldati algselt 1986. aastal, arvustatav väljaanne 2007. aastal.

Carolina õppekava hindamise osa koosneb oskustest, mis esinevad tavaliselt arenevatel imikutel ja maimikutel, kuigi paljud ühikud on kvantitatiivsed (nt ligikaudu 15 või enam sõna) ja ei sõltu lapse kronoloogilisest vanusest. Kaetakse viis arengulist valdkonda (kommunikatsioon, tunnetus, sotsiaalne, peenmootorika, jämemootorika), millel on 24 (0-3 a) ja 22 (2-5 a) alamskaalat. Kuigi osadel kommunikatsiooni alamskaaladel on meile juba tuttav ekspressiivse-retseptiivse osa eristus, lisanduvad eraldi alamskaalad vestlusoskuse, grammatiliste oskuste, kuulmistähelepanu ja mälu ning vokaalse imitatsiooni teemal. See võimaldab iga oskust sekkumises käsitleda, kuid tähendab ka, et tavapäraselt koos esinevad ühikud on erinevate alamskaalade vahel laiali pillutatud. Kuna puuduvad piisavad juhised info seostamiseks alamskaalade vahel, võib see viia killustatud kommunikatsioonialase sekkumiseni. Ainult vestlusoskuste alamskaalal on rohkem kui paar ühikut varajastel arenguastmetel ja osutub kõige kasulikumaks alamskaalaks lastele, kes alles alustavad suhtlemist. Paljude ühikute juures on tarvis normkuulmist ja –nägemist, kuigi iga alamskaala ees on kirjeldus võimalikest kohandustest lastele, kelle kuulmine, nägemine või mootorika on kahjustatud. Teised alamskaalad siirduvad üsna kiiresti keeleoskuse hindamise juurde.

Peamine Carolina õppekava eelis on, et ta sobib hästi inimestele, kellel ei ole palju aega lapse hindamiseks (nt kodukülastus) ja kes peavad otsekohe võimalikud sekkumismeetodid välja pakkuma. See on mõeldud lastele, kelle võimed kõiguvad kergest sügava arengu mahajäämuseni. Tundub, et see sobib paremini kergema mahajäämusega lastele.

Eelised

- iga hindamisühik on seostatud sekkumismeetodi või –tegevusega
- kõige kasulikum kerge puudega lastele, kes omandavad kõneoskust
- kaks versiooni kattuvad, võimaldades hindamise ja sekkumise üleminekut klassiruumi konteksti

Puudused

- kommunikatsiooni alamskaalad keskenduvad peamiselt varajasele keeleomandamisele
- ainult hindamise eesmärgil kasutamine on kohmakas
- mitmete ühikute täitmiseks on tarvis normnägemist või –kuulmist, vaatamata lisasoovitustele kohanduste osas

Kommunikatsioonimaatriks	Oregoni Tervise ja Teaduse Ülikool
Charity Rowland	Design to Learn Projects
www.designtolearn.com	707 SW Gaines St.
Veebiteenus: vaba	Portland, OR 97239
www.communicationmatrix.org	888-909-4030

Kokkuvõte

Kommunikatsioonimaatriks on instrument, mis on koostatud ekspressiivse kommunikatsiooni oskuste hindamiseks varajasematel arengustaadiumitel. See hõlmab kõiki suhtlemisviise, k.a. augmentatiivseid ja alternatiivseid vorme. Kommunikatsioonimaatriksit uuendati viimati aastal 2004. Kommunikatsioonimaatriks sobib hästi pimekurtidele lastele, kuna ühikud ei ole seotud konkreetse meelega või saab neid hõlpsasti kasutada vaatamata lapse peamisele eneseväljendamisel kasutatavale modaalsusele. Instrumendis on toodud olulised kommunikatsiooni arengu staadiumid, mis ilmnevad tüüpiliselt areneva lapse esimese kahe eluaasta jooksul. Hindamisvahend on koostatud spetsialistidele, kes vaatlevad lapsi ja kutsuvad esile kommunikatiivset käitumist ja/või koguvad infot lapsevanemate ja õpetajatega läbiviidavate intervjuude kaudu. Kommunikatsioonimaatriksi lühidus, selged juhised ja võime tuvastada olulised kommunikatiivsed oskused muudavad selle kasutajasõbralikumaks kui enamiku hindamisvahendeid. Maatriks on välja antud sisutihedas lühivormis ja pikemal kasutajasõbralikumal kujul lapsevanematele (inglise ja hispaania keeles). Tasuta veebiversioon on leitav aadressilt www.communicationmatrix.org, samuti inglise ja hispaania keeles. Veebiteenus loob automaatselt ühelehelise profiili ja põhjaliku kommunikatsioonioskuste nimekirja.

Hindamisühikud moodustavad suhtlusfunktsioonide maatriksi, mis on kasulikud lapse kommunikatiivsete oskuste ulatuse ja suhtlusel kasutatavate vahendite mõistmisel. Hindamine keskendub neljale suhtlemise põhjusele: keeldumine, esemete hankimine, sotsiaalne interaktsioon, info pakkumine või küsimine. Kasutajal palutakse tuvastada käitumisviisid, lapse väljenduste tahtluse tase ja konventsionaalsus. Kaetakse kogu võimalik kommunikatiivse käitumise ulatus, vaatamata lapse meele- või liikumispuudele või kommunikatiivsele puudele. Kasutamisel võib esineda raskusi tahtluse taseme tõlgendamisel. Tihtilugu ei ole kerge määrata, kas laps plaanib tegutseda või kavatseb mõjutada teist inimest tahtlikult. Kui kasutaja keskendub ekspressiivsetele tegevustele, võib tal sekkumise kavandamisel ja selle tõhususe hindamisel märkamata jääda lapse kommunikatiivse arengu retseptiivsed küljed. Tulemuste lehte saab hõlpsasti kasutada ja graafiline vorm osutub kasulikuks lastevanematele ja õpetajatele lapse praeguste oskuste ja võimalike edusammude selgitamisel. Instrument pakub ka nipsisõnalisi, kuid kasulikke soovitusi sekkumise osas.

Eelised

- hõlpsasti kasutatav pimekurtide lastega
- varajasemate arengustaadiumite puhul laiahaardeline
- tulemuste leht annab hea ülevaate lapse tugevate ja nõrgemate külgede esitamiseks lapsevanematele ja õpetajatele

Puudused

- tahtluse üle otsustamine võib osutuda keeruliseks
- hindab ainult ekspressiivseid oskusi

Kommunikatsiooni mõõtmised	Õpetajate Kolledž, Columbia Ülikool
Harvey H. Mar, Ph.D.	525 W. 120th St.
Nancy Sall, Ed.D.	NY, NY 10027
Department of Curriculum & Teaching, Box 31	212-678-8353
Nancy Sall, Ed.D.	sall@tc.columbia.edu
	hhmar@verizon.net

Kokkuvõte

Kommunikatsiooni mõõtmised, mis avaldati 1999 (kaasajastatakse aastal 2009), on laiahaardeline kommunikatsiooni hindamise ja sekkumise kavandamise käsiraamat, „mis on koostatud selleks, et aidata õpetajatel, haridusspetsialistidel, logopeedidel, psühholoogidel ja teistel teenusepakkujatel hinnata suhtlusoskusi lastel, noorukitel ja noortel täiskasvanutel, kellel on liitpuue, k.a. sügav vaimne puue ja pimekurtus.“ Instrument loodi alternatiivina traditsioonilisele kõne ja keele hindamisele, mis ei pruugi katta pimekurtide laste kommunikatiivseid oskusi. Käsiraamat annab täpse ülevaate mitmeastmelisest info kogumise protsessist, luues profiili lapse kommunikatiivsetest oskustest ja seostades hindamistulemused sekkumisalaste eesmärkide ja tegevustega. Andmeid hindamise tarvis kogutakse lapse vaatluse teel, lapse kommunikatiivsete käitumisviiside esile kutsumise abil ja intervjuude kaudu teenusepakkujate ning hooldajatega.

Instrument on jaotatud kuude kommunikatsiooni valdkonda: sümbolite kasutamine, tahtlus, keerukus, sotsiaalne tegutsemine, sõnavara kasutamine, mõistmine. Iga valdkond on hästi lahti selgitatud ja esitatud oskuste hierarhiana. Igal oskuste tasandil on neli või rohkem klassiruumi ja kogukonna tegevustest kogutud näidet, mis aitavad kasutajatel määrata lapse oskusi. Näited kirjeldavad tegevusi, mis sobivad eri vanuses lastele. Seega sobib instrument nii vanematele kui noorematele piiratud suhtlusvõimega lastele. Hindamisinstrumenti kasutamise juhised ja profiili loomine on arusaadavad, kuid mitmeastmeline protsess võib nõuda rohkem aega, kui mõnel kasutajal pakkuda on. Instrumenti eeliseks on ka see, et luuakse otsene seos sekkumisega. Mõned kasutajad ei soovi uurida täpseid juhiseid ja toiminguid, mis aitaks neil hindamisvahendit õigesti kasutada. Kasutusjuhend annab suurepärase ülevaate kasutajatele, kellel on vähene kogemus pimekurtide lastega, juhatahes nad samm-sammult läbi varajase kommunikatsiooni arengu ja aidates neid sobilike sekkumismeetodite leidmisel tüüpiliste klassiruumi ja kogukonna tegevustes.

Eelised

- laiahaardeline olulisemate kommunikatsiooni valdkondade hindamine
- otsene seos hindamise ja sekkumise vahel
- juhend annab suurepärase ülevaate kommunikatsiooni arengust ja sobilikest sekkumismeetoditest

Puudused

- mitmeastmelise ja pika hindamisprotsessi tõttu võib mõnel kasutajal võib kuluda rohkem aega ja vaeva, kui ta sooviks

Hawaii varajase õppimise profiil (HELP)	VORT Corporation
Sfäärid ja kontrollnimekirjad	PO. Box 60132
Stephanie Parks, Setsu Furuno	Palo Alto, CA 94306
www.vort.com	888-757-8678

Kokkuvõte

Hawaii varajase õppimise profiil (HELP) annab laiahaardelise arengul põhineva hindamisvõimaluse kahes väljaandes: sünnist kolme aastani ja kolmeaastasest eelkoolini. HELPi on üle 600 ühiku, mis on jaotatud valdkondadeks ja valdkonnad omakorda oskuste sfäärideks, mille alamkategooriaks on oskused ise. HELPi kontrollnimekirjad rühmitavad ühikuid vastavalt vanusele ja on koostatud, et hõlpsasti dokumenteerida ja edusamme jälgida. HELPi sfäärid ja kontrollnimekirjad pakuvad võimaluse hinnata mitmeid HELPi õppekavasid. Iga ühik seostatakse võimalike sekkumismeetoditega eraldi avaldatud õppekavades.

Mõlemad HELPi versioonid hindavad kuut arenguvaldkonda. Keele alal on kümme alamskaalat. Suur alamskaalade hulk tähendab, et instrument sisaldab ebaharilikult palju ühikuid kommunikatsiooni teemal. Varajastel arenguastmetel on üsna vähe ühikuid, mis tähendab, et hindamisvahend ei ole eriti kasulik kommunikatsiooni varajases staadiumis olevatele lastele. Enamike ühikute täitmiseks on tarvis normkuulmist ja –nägemist ning puuduvad juhised ühikute kohandamiseks meelevuudega lastele. Keele osas ei eristata alamskaalasid, mis hindavad kommunikatiivset käitumist (nt erinevate vormide ja funktsioonide kasutamine) ja neid, mis hindavad kommunikatsiooni sotsiaalseid külgi (nt teistega suhtlemine). HELPi hindamise eeliseks on põhjalik varajasemate keeletasemete käsitlemine laste tarvis. Kognitiivne valdkond sisaldab 16 alamskaalat ning see katab baasteadlikkuse ja sensoorsed/motoorsed oskused. Sellele vaatamata tuleks instrumenti oluliselt kohandada, et muuta see pimekurtide hindamisel väärtuslikuks.

Eelised

- suur hulk ühikuid keele/kommunikatsiooni valdkonnas ja tunnetuses
- iga hindamisühik on seostatud HELPi poolt välja antud õppekavadega

Puudused

- vähe ühikuid, mis sobiksid kommunikatsiooni varajases staadiumis olevatele lastele
- enamik ühikuid ei sobi pimekurtidele või vajavad olulisi kohandusi, et neid saaks pimekurtide lastega kasutada

Koduvestlus (inglise ja hispaania keeles)

Erinevad autorid (OSEP projekt)

<https://nationaldb.org/library/page/789>

Kokkuvõte

Koduvestlus on peamiselt instrument, mis aitab peresid oma teadmisi korrastada ja dokumenteerida. Koduvestluse arendasid välja pimekurtide laste vanemad, arstid ja teadlased, kes nendega töötavad. See võib aidata peredel tulemuslikult suhelda ja osaleda koos spetsialistidega lapse õppekava arendamisel. Koduvestlus koostati spetsiaalselt pimekurtidele lastele. Esimeses osas kirjeldavad pered lapse tervislikku ja arengulist seisukorda, teises osas lapse huve, eelistusi ja iseloomu, kolmandas osas lapse pädevusi sotsiaalses ja kognitiivses valdkonnas. Neljas osa on „lapsevanema ja spetsialisti tööleht“, kus koostöös seatakse hariduslikud eesmärgid.

Esimeses kahes osas täidavad kasutajad kontrollnimekirja või annavad kirjeldava info. Kolmandas osas kirjeldavad kasutajad lapse oskusi, kasutades numbrilist hindamissüsteemi, et kirjeldada lapse toimimist inimestega suhtlemisel (17 ühikut), igapäevaste probleemide lahendamisel (20 ühikut), keskkonna uurimist (21 ühikut) ning avastamist ja õppimist (13 ühikut). Saadud tulemused annavad ainult üldise ülevaate arengust nendes valdkondades. Neljas osa on mõeldud selleks, et pere ja teenusepakkuja saaksid koostöös kavandada hariduslikke eesmärgi. Esimesed kolm osa on kirjutatud žargoonivabas ja kultuurineutraalses keeles ning varustatud sobilike näidetega. Pered, kes täidavad Koduvestluse kolm esimest osa, saaksid anda teenusepakkujatele väga väärtuslikku informatsiooni, mis muidu tuleks ilmsiks ainult täieliku juhtumiajaloo uurimisel ja põhjaliku intervjuu kaudu. See annab ka perele võimaluse luua kirjalik dokument, mida võrrelda teenusepakkujate poolse hindamisinfo. Neljas osa on mõeldud lastevanematele ja spetsialistidele ühiseks täitmiseks, et seada hariduslikke eesmärgi lähtuvalt varasemates osades vanemate poolt märgitud infost. Selles osas on terminoloogia ja eesmärgid keeleliselt sarnased infole, mis on toodud IÕK-s ja individuaalses pereteenuste plaanis. Koduvestlus võib osutada oluliseks laiahaardelise hindamise osaks, kuid sellele oleks tarvis lisada teisi mõõte lapse tegevusest.

Eelised

- annab ülevaate lapse võimetest ja iseloomulikest joontest pere vaatevinklist
- lubab peredel hariduse kavandamises tõhusamalt osaleda
- enamasti žargoonivaba ja kultuurineutraalne

Puudused

- annab ainult perepoolse ülevaate
- väheste ühikutega ei anna Koduvestlus piisavalt täpset ülevaadet kommunikatiivsetest oskustest, et kavandada või mõõta edusamme

INSITE arenguline kontrollnimekiri Elizabeth Morgan ja Sue Watkins http://hopepubl.com	HOPE, Inc. 1856 North 1200 East North Logan, UT 84341 435-245-2888
---	---

Kokkuvõte

INSITE on laiahaardeline arenguskaala, mis avaldati 1989. aastal ja katab järgmised valdkonnad: sotsiaalne, emotsionaalne, jättemotoorika, peenmotoorika, eneseabi, tunnetuse, kommunikatsiooni, nägemise, kuulmise ja kompimise areng. INSITE on saadaval kahes versioonis: 0-2 aastaste ja 0-6 aastaste laste hindamiseks. See on koostatud, et teenusepakkujad ja lapsevanemad saaksid koos last kodus hinnata, planeerimaks kodupõhiseid sekkumiskavasid. Siiski sobib INSITE ka klassiruumis kasutamiseks. Hindamisvahendit kasutatakse peamiselt vaatluse teel ja selleks on tarvis lapsest palju teadmisi, mida jagavad lapsevanem või õpetaja pikema kontakti tulemusena lapsega. Kommunikatsiooni osa käsitleb ekspressiivset ja retseptiivset kommunikatsiooni ja sisaldab mitmeid ühikuid varajastel arenguastmetel. Kuna instrument on koostatud liikumis- ja meelepuudega lastele, ei pea ühikuid kohandama ja kasutajad saavad hõlpsasti sobitada vaadeldavad käitumisviisid ühikutega instrumendil.

INSITE on arvatavasti kõige kasulikum lapse oskuste kontrollimisel, millele järgnevalt saab kavandada eesmärke ja tegevusi. Iga arenguastmel on 3-5 ühikut, mis on pärit tüüpilise arengu teemalisest kirjandusest. Tuvastades oskused, mida laps ilmutab ja mida mitte, saavad teenusepakkujad ja vanemad määrata tugevad ja nõrgemad küljed, mis sekkumiskavas eesmärgiks seada. Instrumenti võib kasutada edusammude mõõtmiseks, märgates aja jooksul tekkivaid muudatusi lapse oskuste pagasis. Punktisüsteem liialdab eriliste oskuste (*splinter skills*) arvuga. Igal arenguastmel on toodud mitmeid ja erinevat tüüpi ühikuid. Osade ühikute täitmiseks on tarvis konkreetseid motoorseid ja sensoorseid võimeid, teised ühikud ei pruugi vanuselt vanema lapse puhul avalduda. Seega baastasemel eesmärgini jõudmine juhiste järgi võib osutada keeruliseks. Kuigi INSITE on mõeldud sekkumise kavandamiseks, ei ole tee hindamisest sekkumiseni selge. Kasutusjuhend soovib mitmeid allikaid sekkumise kavandamisel ja viitab konkreetsetele tegevustele õppekavades. Vähesel kogemusega teenusepakkujal on raske analüüsida ja korrastada andmeid, et valida sobivad eesmärgid. Arenguga seotud ühikute paljus on hindamisvahendi eelis, kuid see võib kogenematud kasutajad üle koormata. Väike kirja suurus muudab instrumendi hirmuäratavamaks ja ebasõbralikumaks, kui ta tegelikult on.

Eelised

- koostatud liit- ja meelepuudega lastele
- palju ühikuid varajastel arengustaadiumitel
- annab laiahaardelise oskuste ja lünkade profiili

Puudused

- palju ühikuid igal astmel muudab keeruliseks sekkumisel eesmärgiks olevate tugevate ja nõrgemate külgede määramise
- baastulemuse (*basal score*) määramine on keeruline
- väga väike kiri, mida on raske lugeda

<p>Arendatavate oskuste hindamine</p> <p>Kommunikatsioon: juhis nägemis- ja liitpuudega õpilaste õpetamiseks</p> <p>Linda Hagood</p> <p>www.tsbvi.edu/publications</p>	<p>Texase Pimedate ja Nägemispuudega Õpilaste Kool</p> <p>1100 West 45th St.</p> <p>Austin, TX 78756</p> <p>512-206-9427</p>
---	--

Kokkuvõte

Arendatavate oskuste hindamine avaldati 1997. aastal osana juhiseist „Kommunikatsioon: juhis nägemis- ja liitpuudega õpilaste õpetamiseks“ (uuendatud versioon on ettevalmistamisel). Hindamisvahend koostati pimekurtide laste tarvis ja üldisemalt laste jaoks, kellel on sügav kognitiivne puue. See katab viis ala: sotsiaalne kommunikatiivne interaktsioon, emotsionaalne areng, meeled/motoorsed oskused, baasmõisted, esitus (*representation*)/tunnetus (*cognition*). Lisanduv kasutusjuhend annab põhjaliku kirjelduse kommunikatsiooni ja kognitiivsete oskuste ning hindamisel tekkivate probleemide kohta, eriti seonduvalt nägemispuude ja piiratud suhtlusoskusega lastega. See pakub ka põhjaliku ülevaate sekkumismeetoditest. Kasutusjuhendi eelis on see, et ta sisaldab selgeid hindamisel esinevate mõistete definitsioone ja allikate loetelu kasutajatele, kes otsivad lisainfot mingi teema kohta. Kasutusjuhendi pikkus võib takistada põhjalikku lugemist.

Hindamine on lõimitud sekkumisega („diagnostiline õpetamine“) ja areneb mitmeastmeliselt andmekogumisest kuni käsikirjadeni, mis aitavad esile kutsuda teatud käitumisviise. Protsessi keerukus võib mõnda kasutajat heidutada. Varajasematel arenguastmetel on võrdlemisi vähe näiteid. Punktide andmine on keerukas: see pakub häid andmeid dokumenteerimiseks, kuid vajab jõupingutust. Instrument on koostatud, et pakkuda mõõdupuud edusammude hindamiseks. Kasutajaid abistavad punktidega varustatud näited ja erinevate värvidega tähistatud kategooriad. On jäetud ruumi märkmetele, mis annavad lisainfot oskuste omandamise kohta.

Eelised

- laiahaardeline kasutusjuhend, mis kirjeldab varajasi suhtlusoskusi
- ühikud põhinevad läbiviidud uurimistel
- kasutusjuhendist leiab mõistete definitsioonid
- sisaldab käsikirju teatud kommunikatiivsete käitumisviiside esilekutsumiseks
- lõimitud sekkumismeetoditega
- käsitleb kognitiivset arengut

Puudused

- keerukas oskuste dokumenteerimise protsess
- puudub hindamine tahte-eelsel kommunikatsiooni tasemel

<p>Oregoni projekt pimedatele või nägemispuudega koolieelikutele</p> <p>Sharon Anderson, Sue Boigon, Kristine Davis ja Cheri deWaard</p> <p>http://www.soesd.k12.or.us/</p>	<p>Lõuna-Oregoni Haridusteenuste Ringkond</p> <p>101 North Grape St.</p> <p>Medford, OR 97501</p> <p>541-245-5196</p>
--	---

Kokkuvõte

Oregoni projekt on 1978. aastal avaldatud ja 1991. aastal täiendatud laiapõhjaline arenguskaala. 2007. aasta versioonis (6. väljaanne) on lisaks 200 ühikut. Hindamine katab järgmised valdkonnad: kognitiivne, kompensatoorne, sotsiaalne, keel, nägemine, eneseabi, peenmootorika, jämemootorika. Instrument koostati nägemispuudega või pimedatele lastele. Oregoni projekt on mõeldud lapse hindamiseks lapsevanema ja teenusepakkuja koostööna, kus lapsevanemad määravad oskused ja käitumisviisid, mida nad on märganud. Keeleoskuste alamskaalal on üsna vähe näiteid sõna-eelsel ja sõnakasutuse varajases staadiumis. Ühikud igas staadiumis on arenguliselt järjestatud, kuid ekspressiivsed ja retseptiivsed oskused esinevad segamini. Kognitiivne alamskaala sisaldab mitmeid sensoorse/motoorse valdkonna ja teadlikkuse teemalisi ühikuid tasemel sünnist ühe aasta vanuseni. Ühikuid kirjeldatakse žargoonivabas keeles, mis muudab hindamisvahendi kasutamise mitteprofessionaalidele hõlpsamaks. Kuna instrument on koostatud nägemispuudega või pimedatele lastele, kalduvad ühikud vokaalse/auditoorse modaalsuse võimete poole. Instrumendi kasutamine keskmisest sügavama kuulmislangusega laste hindamisel vajab kohandusi ja mitmed ühikud sünnist ühe aasta vanuseni ei ole sobilikud.

Punktiandmine põhineb üheaastase vanusevahemiku jooksul saavutatud ühikute protsendil. See süsteem hoiab ära baastaseme saavutamise vajaduse, minimeerides eriliste oskuste tekkimist ja sellega seonduvat segadust sobilike sekkumiseesmärkide valimisel. Instrument annab ka kvantitatiivse ajas toimuva muutuse mõõdupuu. Selgete järjestuste puudumine iga üheaastase vahemiku jooksul ja vahemike vahel muudab tulemuste kasutamise sekkumise kavandamisel keeruliseks. Vahemikus sünnist üheaastaseni kirjeldavad mitmed ühikud spontaanset vokaalset mängu, mida oleks raske sekkumises eesmärgiks seada. Sellele vaatamata annab instrument põhjaliku oskuste profiili, eriti kõne omandamise ja mõistmise osas auditoorses modaalsuses.

Eelised

- ühikud võtavad arvesse nägemispuuet
- žargoonivaba keel
- kvantitatiivne, kindlate kriteeriumitega hindamisvahend edusammude mõõtmiseks

Puudused

- tulemusi ei ole võimalik kergesti sekkumismeetoditeks arendada
- ei sobi lastele, kelle kuulmislangus on keskmisest sügavam

Ülevaade probleemide lahendamise oskusest koolis (SIPSS) Ülevaade probleemide lahendamise oskusest kodus (HIPSS) Charity Rowland ja Philip Schweigert	Oregoni Tervise ja Teaduse Ülikool Design to Learn Projects 707 SW Gaines St. Portland, OR 97239 888-909-4030
---	---

Kokkuvõte

School Inventory of Problem Solving Skills (SIPSS) on vaatlusinstrument, mis on koostatud esemete kasutamise seotud kognitiivsete oskuste hindamiseks laste puhul, kes on pimekurdid või kellel on sügav liitpuue. SIPPSi uuendati viimati 2002. aastal. See hindab esemetega seotud sensorimotoorsete oskuste omandamist ja ei mõõda üldist kognitiivset seisut. Sensorimotoorsete oskuste skaala loomise asemel esitatakse sensorimotoorne areng probleemilahendamise olukordadena, mis lapsel võivad esineda ja mida ta peaks suutma klassis lahendada. See muudab SIPSSi sobivamaks vanematele lastele, kellele tavapärane imiku või maimiku sensorimotoorne hindamine ei sobi.

SIPSS on jaotatud kolme osasse: põhioskused esemetega, esemete saamise viisid, esemete kasutamise viisid. Iga osa koosneb 9-13 ühikust ja on varustatud laia valiku sobivate näidetega. Ühikud esindavad üldoskusi (nt hoiab kahte eset, avab lihtsaid nõusid, sobitab tunnetuslike joontega). Iga ühikule antakse punkte neljas kategoorias. Eriti väärtuslik on kategooria „omandatud piirangutega“. See tunnustab õpilast, kes „mõistab selgesti, mida peab tegema, kuid füüsilised piirangud takistavad last seda iseseisvalt tegemast.“ SIPSS hoiatab ka, et hinnatavad käitumisviisid peavad olema tahtlikud, vältimaks pelgalt motoorseid või automaatselt korduvaid tegevusi.

SIPSS on parim vahend määramaks, mis liiki tegevused lapsele sobivad, põhinedes lapse esemetega tegutsemise oskustel. Enne hindamist tehakse ülevaade keskkonnast tagamaks lapse võimalus näidata oma oskusi. Kuigi instrumenti soovitatakse ka uute oskuste eesmärgistamiseks, on mitmeid kirjeldatavaid oskusi raske õpetada, kuna need sõltuvad lapse nupukusest ja motivatsioonist. SIPSSil on ka koduversioon (HIPSS), see sisaldab näiteid, mis kirjeldavad kodus esinevaid olukordi. Seda on peredel kerge täita ja hea teha koostööd teenusepakkujatega tulemuste tõlgendamisel. HIPSSist on välja antud ka hispaaniakeelne versioon.

Eelised

- hindab sensorimotoorseid oskuseid eakohasel viisil
- selgelt kirjutatud ja varustatud mitmete klassi või kodu keskkonnast pärinevate näidetega
- tunnustab õpilast, kelle motoorsed/füüsilised oskused segavad teatud oskuste väljendamist
- koduversioon annab võimaluse lapsevanematel hindamises osaleda

Puudused

- mõned ühikutes toodud näited eeldavad erinevaid kognitiivsete oskuste liike või tasemeid

Vinelandi kohanemiskäitumise skaala	Pearson
Sarah S. Sparrow, David A. Balla	P.O. Box 1416
ja Domenic V. Cicchetti	Minneapolis, MN 55440
www.pearsonschool.com	800-627-7271

Kokkuvõte

Vinelandi kohanemiskäitumise skaala on standardiseeritud, laiahaardeline instrument, mis koostati hindamaks eakohast kohanemiskäitumist 0-90-aastaste inimeste puhul. Viimane versioon on Vineland II, avaldatud 2006. aastal. Vineland koostati erinevatel eesmärkidel, k.a. eristusdiagnoos (*differential diagnosis*), õppekava ja ravi planeerimine ning edusammude mõõtmine. Käsiraamat sisaldab ulatuslikke statistilisi andmeid; selle täpse läbiviimise ja tõlgendamise tagamiseks on tarvis kraadi psühholoogias või sellega seonduval alal. Vinelandi küsitluse versiooni saab esitada lapsevanematele küsimustiku näol või intervjuu teel professionaaliga (eelistatav viis). Oskusliku intervjuueerija poolt läbiviidud intervjuu annab rikkalikku infot läbi neljakategoorialise hindamise lapsevanema versioonis. Ühikud Vinelandi õpetajatele mõeldud hindamisversioonis algavad kolme aasta vanusest ja ei sobi noorematele või varajasematel arenguastmetel lastele.

Vineland käsitleb suhtlemise, igapäevaelu oskuste, sotsialiseerumise ja motoorsete oskuste valdkondi. Ka Vinelandi lapsevanema ankeedil on mõned kõne-eelsed ühikud kommunikatsiooni valdkonnas, ja enamik neist eeldavad normkuulmist ja –nägemist. Vineland pakub laiaulatuslikku ja täpset keelelise arengu ja kirjaoskuse hindamist lastele, kes omandavad keelt. Kognitiivsete oskuste hindamine on liidetud igapäevaelu oskuste valdkonnaga, kuid see keskendub peamiselt kohanemisoskustele, mitte hariduslikule jõudlusele.

Üks Vinelandi eesmärkidest on anda infot sekkumise ja ravi kavandamiseks, kuid tulemuste teisendamine ei ole lihtne, kuna ühikud kirjeldavad spetsiifilisi oskusi, mitte üldisi oskuste kategooriaid. Lisaks keskendub hindamine sooritusele, mitte oskustele. See tähendab, et kasutajal oleks tarvis määrata, kas eesmärgiks on lapse motivatsioon teatud olukorras või lapse teadmiste ja oskuste omandamine. Punktide arvestamine on keerukas, kuid annab ülevaate lapse tugevatest ja nõrgematest külgedest, mis võib osutada väärtuslikuks lapsevanematele tulemuste selgitamisel ja edusammude mõõtmisel.

Eelised

- standardiseeritud test, mis põhineb suurel hulgal arengupuudega laste andmetel
- keskendumine kohanemiskäitumisele, mitte hariduslikule jõudlusele võib sobida mõne õppekava eesmärgiga

Puudused

- vähe ühikuid varajasematel arenguastmetel
- raske kohandada nägemis- ja kuulmispuudega lastele
- keerukas läbi viia ja punkte arvestada, vajab erikoolitust ja kogemust
- tulemusi ei ole võimalik hõlpsasti hariduse kavandamise edasi kanda

Allikad

- Bagnato, S.J. (Ed.). (2007). *Authentic assessment for early childhood interventions. Best practices*. New York: Guilford Press.
- Bagnato, S.J., Wolfe, P.S., & Rubina, R. (2007). How can we effectively assess for severe disabilities? In S.J. Bagnato (Ed.).
- Authentic assessment for early childhood intervention. Best practices* (pp.178-204). New York: Guilford Press.
- Bagnato, S.J., Neisworth, J.T., & Munson, S.M. (1997). *LINKing assessment and early intervention. An authentic curriculumbased approach*. Baltimore: Paul H. Brookes Publishing.
- Browder, D., Spooner, F., Algozzine, R., Ahlgrim-DeLzell, L., Flowers, C., & Karvonen, M. (2003). What we know and need to know about alternate assessment. *Exceptional Children*, 70(1), 45-61.
- Brynes, M. (2004, July/August). Alternate assessment FAQs (and answers). *Council for Exceptional Children*, 36(6), 58-63.
- Casby, M. (2003). Developmental assessment of play. A model for early intervention. *Communication Disorders Quarterly*, 24(4), 175-183.
- Cawthon, S. (2006). Accommodations and alternate assessment use in schools and programs that serve students who are deaf-blind. *Deaf-Blind Perspectives*, 14(1), 8-10.
- Christensen, K.A., Mandell, C.J., & Davis, A.B. (2002). Assessment for program planning. Creating individualized learning profiles (ILP) for young children with multiple, intensive needs. In M.M. Ostrosky and E. Horn (Eds.). *Young Exceptional Children Monograph Series No. 4. Assessment: Gathering meaningful information* (pp.29-46). Longmont, CO: Sopris West.
- Cook, R.J. (2004). Embedding assessment of young children into routines of inclusive settings. *Young Exceptional Children*, 7(3), 2-11.
- Grisham-Brown, J. (2000). Transdisciplinary activity assessment for young children with multiple disabilities. *Young Exceptional Children*, 3(3), 3-10.
- Grisham-Brown, J., & Hemmeter, M.L. (1998). Writing IEP goals and objectives: Reflecting an activity-based approach to instruction for young children with disabilities. *Young Exceptional Children*, 1(3), 2-10.
- Guralnick, M.J. (Ed.). (2000). *Interdisciplinary clinical assessment of young children with developmental disabilities*. Baltimore: Paul H. Brookes Publishing.
- Holte, L., Prickett, J.G., Van Dyke, D., Olson, R., Pena, L., Knutson, C.L., et al. (2006). Issues in the evaluation of infants and young children who are suspected of or who are deaf-blind. *Infants and Young Children*, 19(3), 213-227.
- Kroeger, S., Leibold, C., & Ryan, B. (1999). Creating a sense of ownership in the IEP process. *Teaching Exceptional Children*, 32(1), 4-9.
- Lewis, S., & Russo, R. (1998). Educational assessment for students who have visual impairments with other disabilities.

- In S. Z. Sacks & R. K. Silberman (Eds.). *Educating students who have visual impairments with other disabilities* (pp.39-71). Baltimore: Paul H. Brookes Publishing.
- Losardo, A., & Notari-Syverson, A. (2001). *Alternative approaches to assessing young children*. Baltimore: Paul H. Brookes Publishing.
- Macy, M.G., & Bricker, D.D. (2006). Practical applications for using curriculum-based assessment to create embedded learning opportunities for young children. *Young Exceptional Children*, 9(4), 12-21.
- McFarland, M., & McFarland, T. (2001). Collaborative team assessment: Seeing more with a little help from your friends. *Zero to Three*, 21(4), 42-46.
- Meisels, S. (2001). Fusing assessment and intervention: Changing parents' and providers' views of young children. *Zero to Three*, 21(4), 4-10.
- NECTAC (2007). Child and family outcomes. Retrieved December 20, 2008 from <http://www.nectac.org/topics/quality/childfam.asp>
- Neilsen, S. L., & McEvoy, M. (2004). Functional behavioral assessment in early education settings. *Journal of Early Intervention*, 26(2), 115-131.
- Nelson, C., van Dijk, J., McDonnell, A.P., & Thompson, K. (2002). A framework for understanding young children with severe multiple disabilities: The van Dijk approach to assessment. *Research & Practice for Persons with Severe Disabilities*, 27(2), 97-111.
- Neisworth, J., & Bagnato, S. (2004). The MisMeasure of young children. *Infants and Young Children*, 17(3), 198-212.
- Neisworth, J.T., & Bagnato, S.J. (2005). DEC recommended practices: Assessment. In S. Sandall, M.L. Hemmeter, B.J. Smith, & M. McLean (Eds.). *DEC recommended practices. A comprehensive guide for practical application in early intervention/early childhood special education* (pp.45-69). Longmont, CO: Sopris West Ostrosky, M.M., & Horn, E. (Eds.). (2002). *Young Exceptional Children Monograph Series # 4. Assessment: Gathering meaningful information*. Longmont, CO: Sopris West.
- Raver, S. (2004). Monitoring child progress in early childhood special education settings. *Council for Exceptional Children*, 36(6), 52-57.
- Rowland, C. (2005). But what CAN they do? Assessment of communication skills in children with severe and multiple disabilities. *ASHA-DAAC Perspectives*, 14(1), 1-5.
- Silberman, R.K., & Brown, F. (1998). Alternative approaches to assessing students who have visual impairments with other disabilities in classroom and community environments. In S.Z. Sacks & R.K. Silberman (Eds.). *Educating students who have visual impairments with other disabilities* (pp. 73-98). Baltimore: Paul H. Brookes Publishing.
- Smith, M. (nd). Joseph's coat: People teaming in transdisciplinary ways. Texas School for the Blind and Visually Impaired.
- Retrieved November 28, 2008 from <http://www.tsbvi.edu/Education/vmi/joseph.html>
- Towle, P., Tarrell, A.F., & Vitalone-Raccora, N. (2008). Early intervention evaluation reports. Guidelines for writing user friendly and strength-based assessments. *Zero to Three*, 28(4), 53-60.

- Twombly, E. (2001). Screening assessment, curriculum planning and evaluation: Engaging parents in the process. *Zero to Three, 21*(4), 36-41.
- Weston, D., & Ivins, B. (2001). From testing to talking: Linking assessment and intervention through relationships with parents. *Zero to Three, 21*(4), 47-54.
- White, M.T., Garrett, B., Kearns, J.F., & Grisham-Brown. (2003). Instruction and assessment: How students with deafblindness fare in large-scale alternate assessments. *Research & Practice for Persons with Severe Disabilities, 28*(4), 205-213.
- Woods, J.J., & McCormick, K.M. (2002). Toward an integration of child-and family-centered practices in the assessment of preschool children: Welcome the family. *Young Exceptional Children, 5*(3), 2-11.

Oregoni Puuete ja Arengu Instituut

Oregoni Tervise ja Teaduse Ülikool

Design to Learn Projects

Lisainfot ja –materjale leiate meie veebilehelt

www.designtolearn.com